

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filosofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Dušan Fiala

**Reforma volebního systému do
Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce:
Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

Olomouc
2010

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 19. března 2010

.....

Dušan Fiala

Obsah

Seznam zkratk	5
Úvod	6
1. Listinný poměrný systém pro volby do PS PČR	14
1.1. Velikost volebního kraje	14
1.2. Volební formule, počet a charakter skrutinií	15
1.3. Ne/existence uzavírací klauzule (legal treshold)	16
1.4. Působení proměnných v praxi	16
2. Vládní návrh na reformu volebního systému	18
2.1. Vybrané návrhy ministerstva spravedlnosti	19
2.1.1. Skotská varianta	19
2.1.2. Řecká varianta	19
2.1.3. Nizozemská varianta	19
2.1.4. Shrnutí reforem některými politology	20
2.2. Názor politických stran na reformu volebního systému	21
2.2.1. Česká strana sociálně demokratická	21
2.2.2. Křesťanská a demokratická strana – Československá strana lidová	21
2.2.3. Věci veřejné	22
2.2.4. Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté	22
2.2.5. Shrnutí	22
3. Problémy spojené s reformou volebního systému	24
3.1. Ne/stabilita vlád	24
3.1.1. Klausova vláda II (1996-1998)	24
3.1.1.1. Model 1996	26
3.1.2. Tošovského „úřednická“ vláda (1998)	26
3.1.3. Zemanova vláda (1998-2002)	27
3.1.3.1. Model 1998	29
3.1.4. Špidlova vláda (2002-2004), Grossova vláda (2004-2005), Paroubkova vláda (2005-2006)	29
3.1.4.1. Model 2002	30
3.1.5. Topolánkova vláda I (2006-2007), Topolánkova vláda II (2007-2009)	31
3.1.5.1. Model 2006	31
3.1.6. Vláda 2010?	32
3.1.6.1. Factum Invenio, model 2009 (2010)	33
3.1.6.2. SANEP, model 2010	33
3.1.6.3. STEM, model 2010	33

3.1.6.4.	Vlastní model 2010	34
3.1.6.4.1.	Model 2010, 7 politických stran	34
3.1.6.4.2.	Model 2010, 6 politických stran, varianta A	36
3.1.6.4.3.	Model 2010, 6 politických stran, varianta B	36
3.2.	Co s Komunistickou stranou?	37
3.2.1.	Stranický systém bez KSČM.....	37
3.2.1.1.	Volby 1996, varianta A.....	38
3.2.1.2.	Volby 1996, varianta B.....	38
3.2.1.3.	Volby 1998.....	39
3.2.1.4.	Volby 2002.....	40
3.2.1.5.	Volby 2006.....	40
3.2.2.	Komunistická strana ve stranickém systému.....	41
3.3.	Ne/Obměna politických elit	42
4.	Je třeba reformovat volební systém?	43
4.1.	Volební systém pro Českou republiku.....	46
4.1.1.	Volební kraj/-e	46
4.1.2.	Uzavírací klauzule	47
4.1.2.1.	Model 2010, 3% uzavírací klauzule.....	48
4.1.2.1.1.	Varianta A, 7 stran	48
4.1.2.1.2.	Varianta B, 8 stran	49
4.1.2.2.	Model 2010, 4% uzavírací klauzule.....	49
4.1.2.3.	3%, 4% nebo 5% klauzule?.....	50
4.1.2.3.1.	Volební klauzule pro koalice.....	50
4.1.3.	Volební formule, počet a charakter skrutinií	51
4.1.4.	Charakter kandidátní listiny.....	51
4.1.5.	Velikost zákonodárského sboru (počet poslanců).....	53
4.2.	Modelová situace 2010	56
4.2.1.	Volby 2010 – 151 mandátů, 8 VK, D'Hondt, 5% klauzule.....	56
4.2.2.	Volby 2010 podle návrhu volebního zákona od KDU-ČSL	57
4.2.3.	Volby 2010 podle vládního návrhu.....	57
4.2.4.	Srovnání proporcionality	58
	Závěr	60
	PRAMENY A LITERATURA.....	65
	PRAMENY	65
	LITERATURA.....	68
	ABSTRAKT.....	70

Seznam zkratk

ČNR – Česká národní rada

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

DŽJ – Důchodci za životní jistoty

HN – Hospodářské noviny

ISPO FSS MUNI – Institut pro srovnávací politologický výzkum Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie - Česká strana lidová

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LN – Lidové noviny

MF DNES – Mladá Fronta DNES

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

PS PČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

SN – Sdružení nezávislých

SNK-ED – Sdružení nezávislých kandidátů - Evropští demokraté

SPO – Strana práv občanů

SPR-RSČ – Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa

SZ – Strana zelených

US – Unie svobody

US-DEU – Unie svobody - Demokratická unie

VÚSC – Vyšší územně samosprávné celky (= kraje)

VV – Věci veřejné

Úvod

Volební systém charakterizujeme jako mechanismus, díky němuž je umožněna volba zástupců občanů, kteří mají za úkol správu země. Je nutné stanovit, kdo bude volit, koho může volit, jak bude volit, kde bude volit, jak se budou hlasy přepočítávat, kdo má nárok na mandát, kdo obdrží mandát, atp. Vzhledem ke skutečnosti, že se hlasy milionů občanů musí přetransformovat do mandátů v řádech stovek, je zřejmé, že se s volebním systémem dá relativně snadno manipulovat. Základní rozlišení volebních systémů je: *většinový volební systém a poměrný volební systém* (od nich se odvíjí další systémy, např. semiproporční volební systém, smíšený volební systém, nicméně hlavní rozdělení je na většinový nebo poměrný volební systém).

Většinový volební systém je založen na tom, že *vítěz bere vše* (*first past the post*), tzn. strana, která vyhraje, získává nadpoloviční zastoupení a vládne sama. Nejtypičtějším příkladem tohoto systému je Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Už při prvním pohledu je zřejmé, že systém sice bude stabilní, protože nehrozí rozepře mezi koaličními partnery, avšak problémem je nepoměr mezi vůlí občanů vyjádřenou ve volbách a skutečným politickým zastoupením. Opakem je poměrný volební systém, kde poměr mandátů relativně odpovídá (měl by odpovídat) procentu hlasů pro politickou stranu, avšak v parlamentu je zastoupeno více politických stran a vláda je méně stabilní, protože je složena z více politických stran.

Ve všech volbách od roku 1990 (do ČNR, později PS PČR) byl využit právě poměrný volební systém, navíc byla volba dle zásad poměrného zastoupení zakomponována i do Ústavy České republiky. První svobodné volby transformující se z ČSFR proběhly v roce 1990 a spíše než standardními volbami byly referendem o komunistickém režimu. Do jisté míry prvními „klasickými“ demokratickými volbami byly až volby v roce 1992, nicméně tyto volby proběhly ještě v rámci společné Česko-Slovenské federace, takže prvními volbami samostatné České republiky byly až volby v roce 1996. Další volby – předčasné – následovaly o dva roky později, v roce 1998. Oboje tyto volby spojuje stejný volební zákon, tj. především osm volebních krajů, Hagenbach-Bischoffova kvóta pro přepočet hlasů na mandáty, dvě skrutinia a 5% klauzule pro postup do skrutinia. Následujícími volbami byly volby v roce 2002 a prozatím poslední volby v roce 2006. Ve dvou posledních volbách se volilo podle „narychlo“ schváleného volebního zákona, jenž byl jistým

kompromisem po neúspěchu reformy z let 2000-2001 (napadení nového volebního zákona u Ústavního soudu a zrušení některých jeho částí); jeho základní charakteristikou je 14 volebních krajů (odpovídá VÚSC), D'Hondtův dělitel pro přepočít hlasů na mandáty, jedno skrutinium a 5% klauzule.

Již od voleb 1998 se datuje snaha o změnu volebního systému, a vzhledem k neúspěchu reformy z roku 2000 je snaha o změnu aktuální až do současnosti. Tématem této bakalářské práce je proto *reforma volebního systému do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. V práci se zabývám konkrétními skutečnostmi, problémy a řešeními, nikoli teoretickými předpoklady či zjednodušováním a zevšeobecňováním. Stranicko-politický systém každé země je svým způsobem unikát a ani Česká republika není výjimkou. Práce se věnuje výhradně problémům českého volebního systému pro volby do PS PČR. Závěry, k nimž bude dospěno, nelze využít pro žádnou další zemi.

Práce je časově vymezena od voleb roku 1996 do ledna 2010 a zabývá se analýzou hlavních (i dalších) proměnných volebního systému, posledními návrhy na reformu volebního systému z roku 2008, analýzou postojů politických stran k reformě volebního systému, a především vlastním pohledem autora. Téma bylo vybráno z důvodu již zmíněné aktuálnosti, ale také z důvodu, že se od volebního systému očekávají konkrétní výstupy, a je otázkou, zda by to tak mělo být, či nikoliv. Volební systém je totiž „jen“ nastavení, pomocí něhož jsou voleni zástupci pro správu země. Existuje nicméně značné množství proměnných, které mohou konečný výsledek výrazným způsobem ovlivnit a záleží tak pouze na autorech volebního zákona, jaká pravidla nastaví. Nesdílím stanovisko mnoha politiků,¹ že by se měl volební systém přizpůsobovat konkrétním cílům, a proto pohlížím na reformy z jiného úhlu pohledu a snažím se nalézt takové nastavení volebního systému, které by bylo *relativně objektivní*; tj. takové nastavení proměnných, které by co největší měrou pomáhalo k „spravedlivému“ vyjádření vůle voličů a žádný subjekt nezáškodňovalo.

Vzhledem ke skutečnosti, že si poslední návrh na reformu volebního zákona nechala podle vlastního zadání vypracovat vláda, již byla v první polovině roku

¹ Např.: ODS a ČSSD (zvláště v období 1999-2000, kdy byla tendence „rozdělit si moc“ mezi dvě velké strany) nebo členové vládní koalice 2007-2009 (ODS, SZ, KDU-ČSL), kteří chtěli přizpůsobit volební systém tak, aby bylo možno lépe vytvořit stabilní většinové vlády. (Tento argument je sice obhájitelný, ale nastavení, která byla navržena by do značné míry situaci neřešila). Argument možnosti snadnějšího vytvoření stabilní většinové vlády je přejímán i politiky ve většině textů týkajících se reformy volebního systému.

2009 vyslovena nedůvěra, a také z důvodu neshody mezi koaličními partnery (především nesouhlas KDU-ČSL), nebyla reforma volebního zákona přijata. Shoda nepanovala mezi bývalými vládními koaličními partnery a stejně tak se neshodují ani politologové, každý zastává vlastní názor a preferuje vlastní variantu reformy. Toto téma proto může být rozebíráno „donekonečna“ na základě vlastních postojů jednotlivých autorů, a přestože by se mohlo zdát, že tedy práce na toto téma pozbývají smysl, domnívám se, že opak je pravdou. Každý příspěvek k této diskuzi posouvá diskuzi o kousek dál. Doufám tedy, že má práce nebude brána jen jako „další teoretický příspěvek“ a „další vlastní postoj k problematice,“ nýbrž že přispěje k věcné diskuzi o takovém volebním systému, který nebude vyjadřovat vůli (přání) politiků, ale naopak „objektivně“ vyjadřovat volbu (vůli) občanů.

Při zkoumání a analyzování zdrojů k tomuto tématu jsem postupně formuloval tři hypotézy: (1) *Volební systém užitý v letech 1996-1998 a 2002-2006 není zodpovědný za obtížné sestavování stabilních většinových vlád.* (2) *Pokud by ve stranickém systému nefigurovala KSČM, pak by se sestavování vlád stalo snadnějším.* (3) *Jestliže ponecháme D'Hondtův dělitel pro přepočítání hlasů na mandáty, ale snížíme počet volebních krajů na 8, pak bude volební systém, oproti současnému stavu, lépe odpovídat vůli voličů a stane se neutrálním ke všem stranám.* A položil jsem si dvě výzkumné otázky: (1) *Byla změna volebního systému probíhající v letech 2000-2002 zbytečná?* (2) *Lze docílit posílení vztahu mezi poslancem a voličem, jak to chtějí zastánci většinového volebního systému, i v poměrném volebním systému?* Platnost hypotéz a odpovědi na výzkumné otázky se pokusím nalézt a ověřit v této práci.

Práce je členěna do čtyř kapitol a podkapitol. V první kapitole se věnuji listinnému poměrnému volebnímu systému, který je využíván při volbách do PS PČR. Podkapitoly charakterizují hlavní proměnné tohoto systému, protože jejich různým nastavením lze docílit značně odlišných výsledků a v následujících částech práce bude z tohoto vycházeno. První podkapitola se proto věnuje velikosti volebních krajů, druhá volebním formulím a počtu a charakteru skrutinií a třetí volební klauzuli; ve čtvrté podkapitole první kapitoly na skutečných výsledcích zobrazují, jak mohou nastavení volebního systému ovlivnit celkový výsledek (srovnávám výsledek ODA v roce 1996 a SZ v roce 2006, kdy při podobném zisku hlasů získaly strany značně rozdílný počet mandátů). Ve druhé kapitole se zabývám vládním návrhem na reformu volebního systému, v podkapitolách zobrazují tři vybrané ná-

vrhy, názory některých politologů a aktuální postoje politických stran k volebnímu systému a jeho reformě. Třetí kapitola se zabývá problémy, které jsou více či méně spojovány s volebním systémem, především v podkapitole 3.1, často uváděnou nestabilitou vlád. Zkoumám, zda je vina skutečně na straně volebního systému a v modelových situacích, které vycházejí ze skutečných výsledků, dokazují proč. V podkapitole 3.1.6 analyzuji situaci hypotetických voleb 2010. Vycházím z reálných výsledků a posledních výzkumů veřejného mínění. Na základě tohoto zobrazuji několik modelových situací, jež by mohly nastat a co by to znamenalo. V podkapitole 3.2 se zabývám existencí komunistické strany ve stranickém systému a jejím vlivem, důsledky působení a možným řešením. V poslední podkapitole třetí kapitoly se krátce zabývám obměnou politických elit. Ve čtvrté kapitole se věnuji otázce, zda je třeba reformovat volební systém a jak. V podkapitolách navrhuji vlastní nastavení proměnných volebního systému. Vycházím v těchto návrzích ze skutečných nastavení, názorů politologů, politiků i odborné veřejnosti. Všechny navrhované změny zdůvodňuji a zobrazuji v modelových situacích. Je však zřejmé, že v mnoha ohledech by se mnou mnozí autoři-politologové nesouhlasili, neboť zastávají odlišná stanoviska.

Tématem reformy volebního systému pro volby do PS PČR se více či méně zabývala většina českých politologů věnujících se volebním systémům. Ve své práci jsem vycházel z odborných knih, odborných i populárních časopisů, novinových článků i internetových stránek - zpravodajské servery, weby politických stran, volební server ČSÚ, apod. Jako základ pro mou práci v teoretické oblasti mi posloužily knihy a odborné texty Tomáše Lebedy, především texty *Hlavní proměnné proporčních volebních systémů*,² kde T. Lebeda, na základě analýzy předních světových politologů stanovuje hlavní proměnné volebních systémů, zobrazuje jejich jednotlivé vlastnosti a analyzuje jejich vzájemné působení. Dále *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření proporcionality*,³ *Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů*⁴ a (do jisté míry na výše zmíněné odborné texty navazující) kniha *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a*

² LEBEDA, Tomáš: *Hlavní proměnné proporčních volebních systémů*. Sociologický časopis, 37, 2001, č. 4, s. 425-448.

³ LEBEDA, Tomáš: *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření proporcionality*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 4, s. 657-681.

⁴ LEBEDA, Tomáš: *Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 5, s. 883-912

politické konsekvence.⁵ T. Lebeda v této knize rozebírá mechanismy poměrných listinných volebních systémů, jejich vlastnosti i důsledky a analyzuje příčiny působení různého nastavení poměrných systémů na proporcionalitu volebních výsledků, na podobu stranických systémů, a tak i na reálnou politiku. Přínosem knihy je, dle mého názoru, výzkum proporcionality na základě T. Lebedou navrženého *váženého průměru D indexu* a jeho vlastního *RR indexu* a srovnání s ostatními doposud užívanými indexy. Další knihou, která mi sloužila pro teoretický základ, byla kniha *Volební systémy* od kolektivu autorů Romana Chytilka, Jakuba Šeda, Tomáše Lebedy a Dalibora Čalouda.⁶ Autoři se v této knize zabývají klasifikací volebních systémů, historií jejich zkoumání, technikami výzkumu, problematikou volebního inženýrství a volebních reforem, a také analyzují jednotlivé volební systémy - většinové, poměrné (proporční), semiproporční, smíšené. V samotném závěru knihy je pak uveden i podrobný přehled a nastavení proměnných volebních systémů do dolních komor zemí světa. Diskutabilní může být konstatování autorů, že *Loosemore-Hanby index* je nejpoužívanější metodou. Z prací zahraničních politologů vyplývá, že za nejpoužívanější metodu by bylo možno označit *Least squares index*. Dále jsem využil dnes již klasické politologické dílo Arenda Lijpharta *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*.⁷ Při studiu této knihy a závěrů v ní dosažených je třeba mít na paměti, že některé závěry mohou být již překonané, nicméně kniha patří k významným dílům nejen ke studiu volebních systémů. A stejně tak díla dalšího světového politologa, Giovanniho Sartoriho. Pro svou práci jsem využil především *Srovnávací ústavní inženýrství*⁸ a *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*.⁹ Práce A. Lijpharta a G. Sartoriho mi posloužily k teoretickému uchopení a nalezení souvislostí. Jejich menší nevýhodou je určitá zastaralost v některých tvrzeních, předpokladech a faktech. Například G. Sartori si de facto vyvrací některá svá tvrzení sám. Je to patrné třeba v části o volebních systémech, kde stanoví přednosti většinového volebního systému, ale o pár stránek dále je zpochybní. G. Sartori svá tvrzení také

⁵ LEBEDA, Tomáš: *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha, Karolinum 2008, s. 160 s.

⁶ CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUD, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, 375 s.

⁷ LIJPHART, Arend: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. Oxford, Oxford University Press, 1994, 209 s.

⁸ SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, SLON 2001, 238 s.

⁹ SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) 2005, 466 s.

empiricky nedokazuje, pouze formuluje fakta a hypotézy. Žádná z těchto menších výtek však nesnižuje kvalitu a přínos Sartoriho děl. Zda se některé Sartoriho tvrzení, závěry a náměty dají využít ve volebním inženýrství České republiky, je otázkou.

Protože se má práce nevěnuje obecně volebním systémům, nýbrž konkrétně volebnímu systému do PS PČR, čerpal jsem z knih a textů zabývajících se právě Českou republikou, volbami a volebním systémem do Poslanecké sněmovny, vývojem, změnami, návrhy. K tomuto mi posloužil sborník *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*, editovaný D. Čaloudem, Tomášem Foltýnem, Vlastimilem Havlíkem a Annou Matuškovou.¹⁰ Sborník se zabývá vývojem stranickopolitického systému v letech 2002–2006, problematikou výzkumů veřejného mínění, rolí médií v kampaních a s tím souvisejícím vlivem politického marketingu, způsobem sestavování kandidátních listin, volební geografii, mechanickými účinky volebního systému, dopady volebního systému na výsledky voleb, apod. Podobnou, ale detailněji zpracovanou publikací je *Voliči a volby 2006* od kolektivu autorů Tomáše Lebedy, Lukáše Linka, Pata Lyonse, Kláry Vlachové et al.¹¹ Publikace na základě odborného výzkumu analyzuje volby 2006 a chování voličů při těchto volbách (jak rozhodnutí voličů ovlivňují osobnosti politických stran, identifikace se stranou, sociálně-třídní zařazení voliče), a také se zabývá nerozhodnutými voliči, volebními kampaněmi a vlivem volebního systému. Dále jsem využil kapitulu Petra Fialy a Víta Hlouška *Stranický systém České republiky*¹² z knihy od Petra Fialy, Ryszarda Herbuta a kol. *Středoevropské systémy politických stran*. Kapitola mi posloužila jako základ pro pochopení vývoje českého stranickopolitického systému a historických souvislostí transformující se postkomunistické země.

Pro analýzu návrhů reformy volebního systému z roku 2008 jsem využil odborné texty: *Srovnání proporcionality navrhovaných úprav volebního systému do dolní komory českého parlamentu* od Václava Brachtla,¹³ *Řecká varianta a refor-*

¹⁰ ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, 219 s.

¹¹ LEBEDA, Tomáš – LINEK, Lukáš – LYONS, Pat – VLACHOVÁ, Klára et al.: *Voliči a volby 2006*. Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR 2007, 234 s.

¹² FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít: *Stranický systém České republiky*. In: FIALA, Petr – HERBUT, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. Brno, IIPS MUNI 2003, 255 s.

¹³ BRACHTL, Václav: *Srovnání proporcionality navrhovaných úprav volebního systému do dolní komory českého parlamentu*. *European Electoral Studies*, 4, 2009, č. 1, s. 56-65.

ma sněmovního volebního systému od Jakuba Charváta,¹⁴ *Návrhy volební reformy a posun ve volebním inženýrství v České republice* od Jakuba Šeda,¹⁵ *Stane se rok 2008 rokem volebních reforem v České republice?* od Libora Hoskovce,¹⁶ a další. Dále jsem využil články v odborných i populárních časopisech od dalších předních českých politologů, jako například Miroslava Nováka, Michala Kubáta, Michala Klímy, aj.

Literatura k volebnímu systému do PS PČR, k politickému vývoji České republiky i k budoucím možnostem je přehledně a dostatečně zpracována. Autoři, povětšinou politologové, se mohou směle srovnávat s politiky světového formátu. Samozřejmě, ne se všemi závěry, zvláště v případě významných okamžiků naší politické scény (např. pád druhé vlády V. Klause, menšinová vláda M. Zemana 1998-2002), či v případě událostí spjatých s volebním systémem (reforma z roku 2000, interpretace výsledků voleb 2006, reforma z roku 2008), lze souhlasit, protože záleží na úhlu pohledu na danou problematiku. Kvalitu prací to nikterak nesnižuje. Naopak, obohacuje to českou politickou vědu, jako celek. V případě reformy volebního systému postrádám jednotnější představu českých politologů. Bylo by vhodné, kdyby se čeští politologové sešli na speciální konferenci, jejímž výstupem by bylo několik (předpokládám 2-3) návrhů na reformu volebního systému, kterým by se pak mohla inspirovat česká politická reprezentace. Doposud totiž každý autor navrhuje vlastní představu na reformu, ale „jednotný výstup“ chybí.

Jako zdroj novinových článků mi sloužila dobová vydání MF DNES a Hospodářských novin. Především jsem se zajímal o tehdy aktuální situace před volbami, po volbách, při povolebních vyjednáváních, při větších či menších krizích (stranických, ekonomických, společenských, apod.). Ze zpravodajských serverů jsem využil především server *idnes.cz* a *aktuálně.cz* a také online archivy České televize (ČT1, ČT24) a Českého rozhlasu. Vzhledem k tématu, tj. reforma volebního systému, pro mě byl důležitý volební server Českého statistického úřadu *www.volby.cz*, kde jsem čerpal konkrétní data proběhnuvších voleb do PS PČR.

¹⁴ CHARVÁT, Jakub: *Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému*. European Electoral Studies, 4, 2009, č. 1, s. 66-89.

¹⁵ ŠEDO, Jakub: *Návrhy volební reformy a posun ve volebním inženýrství v České republice*. European Electoral Studies, 4, 2009, č. 1, s. 48-55.

¹⁶ HOSKOVEC, Libor: *Stane se rok 2008 rokem volebních reforem v České republice?* Slovenská politologická revue, VIII, 2008, č. 3, s. 126-132.

Důležité pro mě byly také výzkumy veřejného mínění, proto jsem použil poslední průzkumy volebních preferencí ze serverů společností zabývajících se výzkumy veřejného mínění – především STEM, Factum Invenio, SANEP a MEDIAN. Dále jsem využil webové stránky vlády, webové stránky politiků či stranických funkcionářů, odborníků i laické veřejnosti a mnoho dalších zdrojů. Funkčnost všech internetových odkazů byla ověřena k 20. únoru 2010.

V práci využívám empiricko-analytický přístup a do velké míry modelových a hypotetických situací. V modelech vycházím ze skutečných výsledků voleb a platných nastavení volebního zákona. V hypotetických situacích pak z reálných výsledků v kombinaci s předpoklady a domněnkami. Modely a zvláště pak hypotetické situace nemají za cíl vědomě a manipulativně překreslit realitu nebo odhadovat vývoj následující, nýbrž mají být podpůrným (a z reality vycházejícím) nástrojem k zobrazení souvislostí, problémů a možných – nikoli však jediných – řešení.

Rád bych na tomto místě také poděkoval Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za inspiraci, pomoc a konstruktivní kritiku při psaní mé práce.

1. Listinný poměrný systém pro volby do PS PČR

Jak již bylo v úvodu zmíněno, pro volby do PS PČR se používá volební systém poměrného zastoupení. Poměrnost je definována i v Ústavě České republiky a volební systém by tudíž měl směřovat k přesnému vyjádření poměru výsledků voleb ve složení komory, tzn., počet mandátů jednotlivých stran by měl proporcionalně odpovídat počtu obdržенých hlasů.¹⁷ Pomineme-li, že současná politologie v podstatě nedisponuje všeobecně uznávanou definicí proporcionality, i neexistenci neutrálního vzorce (indexu) pro výpočet,¹⁸ tak i z logiky věci vyplývá, že proporcionalita nikdy nebude, a ani nemůže být, úplně přesná. Vždy bude některá strana (byť sebeméně) nadreprezentována, jiná (byť sebeméně) podreprezentována, protože hlasy v řádech milionů se převádí na mandáty v řádech stovek; pro ilustraci, celkový počet platných hlasů ve volbách v roce 2002 byl 4 768 006 a v roce 2006 5 348 976, zatímco mandátů je rozdělováno 200.¹⁹ Z toho vyplývá, že dokonalá (absolutní) proporcionalita je v praxi nereálná, protože platné hlasy nikdy nebudou přesně odpovídat násobku dvouset.

Kromě zmíněné „logické disproporcionality“ však může existovat ještě disproporcionalita „umělá,“ která vyplývá z různého nastavení proměnných volebního systému. Mezi hlavní proměnné patří: *velikost volebního kraje, matematická formule pro přepočet hlasů, uzavírací klauzule a počet a charakter skrutinií.*²⁰

1.1. Velikost volebního kraje

Velikost volebního kraje se značí M (magnitude) a nesouvisí s rozlohou, počtem občanů ani voličů, nýbrž značí počet mandátů, které se ve volebním kraji rozdělují. Někteří autoři se snažili přímo určit, které kraje jsou malé, střední a velké,²¹ základní charakteristika zní: *čím větší kraj, tím větší proporcionalita*, a naopak, *čím menší kraj, tím větší disproporcionalita*, tzn. nejproporcionalnějších výsledků lze dosáhnout, jestliže se volební kraj rovná celé zemi.²²

¹⁷ KLOKOČKA, Vladimír: *Ústavní zřízení České republiky*. Praha, Vyšehrad 1997, s. 23.

¹⁸ LEBEDA, T.: *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*, s. 29.

¹⁹ Český statistický úřad (ČSÚ), Volby.cz.

(www.volby.cz)

²⁰ LEBEDA, T.: *Hlavní proměnné proporcionalitních volebních systémů*, s. 427.

²¹ Např.: Dieter Nohlen, Rein Taagepera a Matthew S. Shugart. Citováno z: LEBEDA, T.: *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*, s. 63.

²² SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 21.

V České republice je od voleb 2002 stanoveno 14 volebních krajů, jejichž hranice kopírují hranice VÚSC, což znamená, že si volební kraje nejsou (v počtu voličů, přidělovaných mandátů) rovny. V roce 2002 (a stejně tak v roce 2006) se v Praze rozdělovalo 25 mandátů, zatímco v Karlovarském kraji pouze 5.²³ Malé strany jsou tímto znevýhodněny, protože si mandáty rozdělí dvě největší strany a strana třetí, středně-velká.

Volba v poměrných systémech probíhá pomocí kandidátních listin. Ty mohou být tzv. uzavřené (pevné), což znamená, že kandidáti na listině jsou uvedeni v pořadí stanoveném stranou, nebo otevřené (pružné), kdy mohou voliči zaškrtnutím konkrétního jména/jmen vyjádřit svou preferenci; není zde předem určené pořadí.²⁴

1.2. Volební formule, počet a charakter skrutinií

Volební formule jsou metody, s jejichž pomocí se počty hlasů převádí na mandáty. Dělí se na volební kvóty a volební dělitele.

Volební kvóty (Q, quota) pracují s celkovým počtem odevzdaných platných hlasů (V, votes) a celkovým počtem mandátů, které mají být rozděleny (S, seats). Nejtypičtější kvótou je Hareova kvóta ($Q = V/S$), od ní se odvíjí modifikace, např. Hagenbach-Bischoffova kvóta ($Q = V/(S+1)$), která byla využívána i v ČR (volby 1996, 1998).²⁵ Nevýhodou kvót je jejich neschopnost rozdělit všechny mandáty, proto jsou spojovány s dalšími metodami (nejčastěji s metodou největších zbytků).

Volební dělitele umožňují rozdělení všech mandátů na jediné úrovni. Mandáty nejsou stranám přidělovány najednou, nýbrž postupně, na základě průměrů hlasů. Základním dělitelem je D'Hondtův dělitel, který dělí počet obdržенých platných hlasů každé strany řadou čísel 1, 2, 3, 4, 5, atd. Ze všech vypočtených výsledků (podílů) jsou vybrány ty nejvyšší, a to tolik, kolik má být rozděleno mandátů. Každá strana pak obdrží tolik mandátů, kolik jejich podílů bylo vybráno.

V závislosti na počtu a velikosti volebních krajů a také na použité volební formuli je v některých poměrných systémech využíváno více úrovní, na kterých jsou mandáty rozdělovány. Na vyšší úrovni bývají rozdělovány mandáty, které nebyly přiděleny na základní úrovni (zbytkové mandáty ze zbytkových hlasů), mandáty,

²³ ČSÚ, Volby.cz: Volby do PS PČR 2002, <http://volby.cz/pls/ps2002/ps61?xjazyk=CZ>. ČSÚ, Volby.cz: Volby do PS PČR 2006, <http://volby.cz/pls/ps2006/ps51?xjazyk=CZ>.

²⁴ SARTORI, G.: c. d., s. 22-23.

²⁵ Rozděluje jakoby o 1 mandát více, čímž se sníží výsledná kvóta a umožní tak rozdělení více mandátů. Ani H-B kvóta však nikdy nerozdělí všechny.

kteře jsou úmyslně vyčleněny pro přerozdělení na vyšší úrovni (systém kompenzačních mandátů), nebo mandáty, které jsou úmyslně vyčleněny pro přerozdělení na jiné úrovni, ale nemají kompenzační účel.²⁶

Pro volby do PS PČR jsou mandáty od voleb 2002 přerozdělovány v jednom skrutiniu, na úrovni volebních krajů.

1.3. Ne/existence uzavírací klauzule²⁷ (legal treshold)

Poměrný systém ve své podstatě umožňuje, aby se do volené komory dostalo nepřeborné množství politických stran. Pokud by tato situace nastala, bylo by značně problematické sestavit koaliční vládu, udržet ji po celé funkční období, a také efektivně vládnout. Nejznámějším a nejefektivnějším prostředkem jak tomuto zabránit, je zákonem stanovit umělou procentuální hranici, kterou strany musí překročit, aby byly vpuštěny do skrutinia k rozdělování mandátů. Klauzule se běžně pohybuje na 3-5 %, nicméně záleží na každé zemi, jaká pravidla nastaví. Dle Arenda Lijpharta má vysoká klauzule stejný efekt jako malé volební kraje: je limitována proporcionalita a příležitost pro malé strany získat mandát/-y. Když se velikost volebního kraje zvětšuje a klauzule se snižuje, šance malých stran jsou vyšší. Lijhart proto hodnotí uzavírací klauzuli a velikost volebního kraje jako dvě strany jedné mince.²⁸ Překročení 5% hranice ale ještě neznamená automatický zisk mandátu. Zvláště v malých krajích je mnohem důležitější tzv. přirozený práh (electoral treshold),²⁹ protože počet hlasů, které malé strany musí v těchto krajích získat, aby obdržely alespoň 1 mandát, se výrazně zvyšuje (i více než trojnásobně).

Pro volby do PS PČR je klauzule nastavena na 5 % pro samostatnou stranu, pro koalice dvou stran 10 %, pro koalice tří stran 15 % a pro koalice čtyř a více stran 20 %.³⁰

1.4. Působení proměnných v praxi

Jako příklad fungování volebního systému v praxi lze uvést situaci po volbách v roce 1996 a 2006. V roce 1996 překročilo klauzuli šest stran, dvě velké, jedna středně velká a tři malé. Nejmenší strana, ODA, získala 385 369 hlasů (6,36 %) a

²⁶ ŠEDO, Jakub: *Volební právo a klasifikace volebních systémů*. In: CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub (eds.): *Volební systémy*. Brno, IIPS 2004, s. 29-30.

²⁷ Nepanuje shoda na přesném překladu, používá se i omezovací klauzule, volební klauzule.

²⁸ LIJPHART, A.: c. d., s. 12.

²⁹ Tamtéž, s. 11.

³⁰ Dokumenty PS PČR: *Aktualizované znění zákona 247/1995 Sb.*, <http://www.psp.cz/docs/texts/1995-247.html>

13 mandátů.³¹ V roce 2006 překročilo klauzuli pět stran, dvě velké, jedna středně velká a dvě malé. Zatímco KDU-ČSL měla výraznější podporu jen v některých (zvláště větších) krajích, podpora Strany zelených byla relativně vyvážená. Ačkoli rozdíl mezi počtem získaných hlasů KDU-ČSL a SZ byl pouze 50 219, KDU-ČSL získala 13 mandátů, SZ pouze 6!³² Rozdíl mezi počtem obdržených hlasů SZ a ODA byl pouhých 48 882 hlasů (0,07 %), ODA však v roce 1996 získala 13 mandátů, SZ v roce 2006 pouze 6.

Tento výsledek jasně ukázal, jak může být kombinace proměnných pro některé strany ne/výhodná. Na výsledku SZ se projevila především kombinace 14 volebních krajů a D'Hondtova dělitele spolu s vyváženou podporou v každém kraji. Strana tak díky podpoře ve všech volebních krajích sice překročila stanovenou 5% hranici, ale při přidělování mandátů její zisky ve většině krajů nemohly stačit na zisk ani jednoho mandátu.

³¹ ČSÚ, Volby.cz: Volby do PS PČR 1996, <http://volby.cz/pls/ps1996/u0>.

³² ČSÚ, Volby.cz: Volby do PS PČR 2006, <http://volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>. ČSÚ, Volby.cz: Volby do PS PČR 2006, <http://volby.cz/pls/ps2006/ps53?xjazyk=CZ>.

2. Vládní návrh na reformu volebního systému

Diskuze o změně volebního systému se znovu dostaly více do povědomí veřejnosti právě díky výsledkům voleb 2006. V programovém prohlášení koaliční vlády složené z ODS, KDU-ČSL a SZ byl přímo uveden závazek: „*Vláda navrhne novelu volebního zákona tak, aby volební systém garantoval vyšší míru proporcionality (Hagenbach-Bischoff) a zajistil vítězi voleb tzv. volební prémii v rámci přerozdělení mandátů v druhém skrutiniu, o jejíž podobě bude vedena diskuse.*“³³ Sestavením návrhů byl premiérem Mirkem Topolánkem pověřen ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil. Ministerstvo spravedlnosti pak vypracovalo, za účasti odborné veřejnosti, šest návrhů,³⁴ které byly představeny v roce 2008. Jedná se o: (1) *Skotskou variantu*, (2) *Řeckou variantu*, (3) *Tvrdý bonus*, (4) *Polskou variantu*, (5) *Italskou variantu* a (6) *Nizozemskou variantu*.³⁵ O návrzích prohlásil spoluautor návrhů František Korbel (SZ, náměstek ministra spravedlnosti): „*Naše návrhy vytvářejí lepší předpoklady pro vznik vlád. To zadání není zadáním sepsaným pro jednu nebo druhou stranu. Je to zadání obecně platné a obecně přínosné pro jakoukoliv stranu podle konkrétních výsledků voleb, které dopředu nikdo nezná.*“ „*U některých variant lze předem říci, kolik má činit bonus a kolik mandátů má být rozděleno poměrným systémem v prvním skrutiniu.*“³⁶

Z návrhů ministerstva spravedlnosti byly následně vybrány tři návrhy,³⁷ z nichž měl být vybrán jeden, dle něhož by byl upraven volební zákon. Do užšího výběru postoupila skotská, řecká a nizozemská varianta.³⁸ Na začátku roku 2009 vláda zvolila tzv. řeckou variantu a na jejím základě by připraven návrh nového volebního zákona.³⁹

³³ Programové prohlášení vlády, 17. ledna 2007.

(<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>).

³⁴ Šest návrhů, ale tři z nich měly ještě dvě podvarianty, dohromady tedy 9 variant.

³⁵ V některých textech se lze setkat i s označením „holandská varianta“.

³⁶ František Korbel. Citováno z: HOLUB, Petr – ELIÁŠOVÁ, Kateřina – KROPÁČEK, Jiří: *Volby bez patu? Ministerstvo už ví, jak na to*. Aktuálně.cz, 13. srpna 2008.

(<http://aktualne.centrum.cz>).

³⁷ Změna volebního systému pro volby do PSPČR. Ministerstvo spravedlnosti ČR, <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4979&d=294987>.

³⁸ ELIÁŠOVÁ, Kateřina: *Vláda vybrala tři možnosti, jak změnit volební systém*. Aktuálně.cz, 27. srpna 2008. (<http://aktualne.centrum.cz>).

³⁹ *Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2009,*

[http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/813889E9A7A4AA9EC125755B00460A14/\\$FILE/165%20uv090209.0165.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/813889E9A7A4AA9EC125755B00460A14/$FILE/165%20uv090209.0165.pdf)

2.1 Vybrané návrhy ministerstva spravedlnosti

2.1.1. Skotská varianta

Skotská varianta počítala se zachováním současných 14 volebních krajů, které korespondují s VÚSC, ale měla být využita odlišná volební formule v prvním a druhém skrutiniu a odlišná řada dělitelů pro vítěze a ostatní subjekty ve druhém skrutiniu. Mandáty měly být přidělovány ve dvou skupinách – a) „krajské mandáty“, rozdělované v prvním skrutiniu na úrovni volebních krajů, b) „celostátní mandáty“, rozdělované ve druhém skrutiniu na celostátní úrovni. Poměr byl striktně dán: 175 krajských ku 25 celostátním. Volební klauzule pro vstup do skrutinia zůstala 5 %. Krajské mandáty měly být rozdělovány pomocí dělitele Sainte-Laguë, celostátní mandáty pak měly být rozdělovány vítězi voleb podle D'Hondtova dělitele (řada 1, 2, 3, 4,...), všem ostatním subjektům podle dělitele Sainte-Laguë (řada 1, 3, 5, 7,...). Na tomto tzv. dvourychlostním druhém skrutiniu byla založena podstata navrhovaného systému. [Alternativou bylo ve druhém skrutiniu pro rozdělení mandátů ostatním subjektům využít Dánského dělitele (řada 1, 4, 7, 10,...) místo dělitele Sainte-Laguë. To by vedlo k vyšší bonifikaci vítěze].

2.1.2. Řecká varianta

Také řecká varianta počítala se zachováním současných 14 volebních krajů, pro přepočítání mandátů v prvním skrutiniu však měly být zavedeny tzv. „sdružené kraje“, jež odpovídají evropským regionům soudržnosti (NUTS 2). Výsledek volebního subjektu ve sdruženém kraji měl být tvořen součtem jeho výsledků v příslušných volebních krajích (tvořící sdružený kraj). Mandáty v prvním skrutiniu měly být přidělovány na základě Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Protože tato kvóta nerozdělí všechny mandáty, nerozdělené mandáty měly být převedeny do druhého skrutinia, kde měly připadnout subjektu, který získal nejvyšší počet hlasů na republikové úrovni. Jedná se tedy o tzv. plovoucí bonus. Volební klauzule zůstala 5 %. (Alternativou bylo využití Hareovy kvóty místo Hagenbach-Bischoffovy v prvním skrutiniu. Vedlo by to k mnohem vyšší bonifikaci vítěze a systém by vykazoval výrazné většinové účinky).

2.1.3. Nizozemská varianta

I nizozemská varianta zachovávala 14 současných volebních krajů, nicméně pro přepočítání hlasů na mandáty měl být využit jediný celorepublikový volební kraj (190 mandátů). V tomto jediném volebním kraji měly být vypočteny podíly

mandátů pro jednotlivé subjekty s tím, že přerozdělování mandátů konkrétním kandidátům mělo probíhat na nižší úrovni, v rámci 14 volebních krajů, což mělo zajistit vysokou míru proporcionality. Vítěz měl být bonifikován degresivním způsobem, tj. subjekt měl obdržet 10 bonusových mandátů, jestliže získá 30 % a méně hlasů, za každá započatá 2 % se počet přidělovaných bonusových mandátů snižuje o 1. Mandáty, které by nebyly rozděleny jako bonus (vzhledem k nastaveným pravidlům), se měly přerozdělit ve druhém skrutiniu. Pro přepočítání hlasů na mandáty měl být využit D'Hondtův dělitel. I v této variantě zůstala volební klauzule 5 %. (Alternativou bylo přidělit vítězi voleb tvrdý bonus 10 mandátů, což by posílilo šance na stabilnější většinu).

2.1.4. Shrnutí reforem některými politology

Vzhledem ke skutečnosti, že se modelováním volebních výsledků na základě vládních návrhů zabývalo již více autorů přede mnou, nebudu se zde modelováním situací zabývat, rozsáhleji zobrazím některé závěry, ke kterým bylo autory dospěno. Je však nutné uvést, že modelové situace vycházející ze skutečných výsledků, ale přepočítávané podle jiných pravidel, mají svá rizika, především nelze kalkulovat se změnou chování voličů, která by mohla výsledky v malé i větší míře ovlivnit.

Václav Brachtl na základě provedených simulací dochází k závěru, že „všechny varianty výrazně zvýhodňují vítěze voleb, což odpovídá vládnímu zadání“.⁴⁰ A dále pak: „Na základě srovnání proporcionality celkem šesti návrhů reformy se jako nejpoměrnější jeví tzv. holandská varianta, především varianta s degresivním bonusem. Naopak nejméně proporční (...) se ukázala tzv. řecká varianta, jejíž alternativa, kdy všechny nepřerozdělené mandáty z prvního skrutinia obdrží celostátní vítěz voleb, se (...) jeví jako nejvýhodnější pro vítězný subjekt.“⁴¹

Dle Jakuba Charváta „je zřejmé, že ani řecká varianta nenabízí uspokojivé řešení stávajících problémů. Zachovává výrazné rozdíly ve velikosti volebních obvodů, navíc varianta volebního bonusu může být z hlediska mechanismu označena jako neslučitelná s principem poměrného zastoupení. Navíc (...) je tato podoba volební prémie dosti problematická v podmínkách České republiky, a proto by nebylo vhodné, ani přínosné takovou úpravu přijmout.“⁴²

⁴⁰ BRACHTL, V.: c. d., s. 63.

⁴¹ Tamtéž, s. 64.

⁴² CHARVÁT, J.: *Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému*, s. 77.

Michal Kubát v souvislosti s vládou schváleným návrhem na změnu volebního zákona konstatuje: „Obávám se, že na něj lze vztáhnout známý výrok legendárního italského politologa Giovanniho Sartoriho, který zkritizoval obdobně překombinované smíšené volební systémy: 'Obhájci kombinací většinového a poměrného systému se domnívají, že spojují to nejlepší ze dvou světů. Spíše však vytvářejí hybrid pochybné povahy, který násobí jejich vady a nedostatky.'“⁴³

2.2. Názor politických stran na reformu volebního systému

Na konci roku 2009 jsem požádal osm politických stran⁴⁴ o zaslání stanoviska k volebnímu systému a k jeho případné reformě. V podkapitolách jsou uvedeny jen strany, od kterých se podařilo získat aktuální vyjádření (ČSSD, KDU-ČSL, VV a SNK-ED), ostatní strany nejsou brány v potaz, protože na žádost o poskytnutí vyjádření nereagovaly.

2.2.1. Česká strana sociálně demokratická

„Návrh koaliční vlády se opíral o tzv. řecký model. Ten v první řadě rozděluje mandáty v krajích srovnatelných co do počtu obyvatel a dále rozděluje neobsazené mandáty, které připadnou celostátnímu vítězi – tedy tzv. bonus pro vítěze. ČSSD se systémem bonusu pro vítěze nesouhlasí, protože jej bere jako nespravedlivý, a to jak pro velké strany, tak i pro ty malé. ČSSD však volala po jiné změně, která by znamenala zvýšení počtu volebních krajů ze 14 na 18 až 20, a to tak, aby se srovnala jejich velikost. Oponenti však upozorňují, že zvýšení počtu volebních krajů by fakticky vedlo ke zvýšení pětiprocentní hranice pro vstup do sněmovny, což by mohlo být napadeno Ústavním soudem. ČSSD chce, aby byl volební systém České republiky spravedlivý zejména ve směru k voličům, kteří si své zástupce do Parlamentu ČR volí.“⁴⁵

2.2.2. Křesťanská a demokratická strana – Československá strana lidová

Dle návrhu volebního zákona od Jiřího Stodůlky (KDU-ČSL) by se nejprve z celkového počtu platných hlasů stran, které postoupily do skrutinia (5% klauzule), vypočítalo volební (též: mandátové) číslo a to pomocí Hagenbach-Bischoffovy kvóty, zaokrouhleno na dvě desetinná místa [tzn. celkový počet platných hlasů/(200+1)]. Tímto číslem by se vydělil celkový zisk hlasů každé ze stran, čímž by

⁴³ KUBÁT, Michal: *Hybrid pochybné kvality*. Reflex, 2009, č. 8, <http://reflex.cz/Clanek35077.html>.

⁴⁴ ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SZ, TOP09, VV, SNK-ED.

⁴⁵ Vyjádření Tomáše Sazimy, sekce PR a marketingu ČSSD, k reformě volebního systému. Zkráceno autorem. Nezkrácený text e-mailu je k dispozici.

byl přidělen základní počet mandátů (*I. skrutinium*). Mandáty, které by zbyly, by byly přiděleny metodou největších zbytků (*II. skrutinium*). Tak by byly rozděleny mandáty jednotlivým stranám.

Konkrétní přidělení mandátů ve volebních krajích konkrétním kandidátům probíhá obdobě. Platné hlasy každé ze stran v každém kraji se vydělí dříve získaným volebním (mandátovým) číslem. Rozdíl mezi původně vypočítaným ziskem mandátů strany a mandáty prozatím v krajích rozdělenými se straně přidělí v krajích s největšími zbytky dělení. Mandáty stran přidělené v jednotlivých krajích se tak budou rovnat mandátům, které jim byly vypočítány (na úrovni jednoho volebního kraje - celé země).⁴⁶

2.2.3. Věci veřejné

„Na návrhu volební reformy dle VV pracuje tým politologů, právníků a ústavních právníků. Jasně je, že chceme dnešní (ne)poměrný systém změnit na systém většinový či s jeho prvky, vedoucí k nalezení stabilní vlády. Chceme též jasnou vazbu poslance na daný volební obvod, aby o poslanci rozhodovali jasně voliči a nikoliv stranické aparáty, osobní odpovědnost poslance vůči voličům apod.“⁴⁷

2.2.4. Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté

„Obecně lze říci, že jsme proti takovým změnám systému, které by poškodily malé strany, protože věříme, že pluralita je v parlamentu věcí pozitivní. Poměrný volební systém má u nás tradici již od První republiky a s posilováním prvků většinových ve volbách do Sněmovny nesouhlasíme. Umíme si představit snížení počtu poslanců o jednoho, aby se dalo zabránit patu ve Sněmovně.“⁴⁸

2.2.5. Shrnutí

Přestože se podařilo získat vyjádření pouze 4 z 8 politických stran, lze ze zobrazených odpovědí konstatovat, že každá politická strana má na volební systém a způsob jeho změny jiný názor, každá má, či připravuje, vlastní návrh. To svým způsobem komplikuje fakt, že při změně volebního systému by se mělo vy-

⁴⁶ *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.* Návrh ing. Jiřího Stodůlky (KDU-ČSL), 2009. Autor má návrh zákona k dispozici.

⁴⁷ Vyjádření Kristýny Kočí, programové ředitelky VV, k reformě volebního systému. Zkráceno autorem. Nezkrácený text e-mailu je k dispozici.

⁴⁸ Vyjádření Dagmar Muškové, hlavní kancelář SNK ED, k reformě volebního systému. Zkráceno autorem. Nezkrácený text e-mailu je k dispozici.

cházet z celospolečenského konsensu, aby volební systém ve své podstatě vyhovoval všem (nikoho výrazněji nezvýhodňoval nebo neznevýhodňoval).

Při budoucích úvahách o změně volebního systému by politické strany měly hledat konsensus napříč stranickým systémem, nikoli měnit volební systém tak, aby to vyhovovalo právě vládnoucím koaličním partnerům. S tím samozřejmě souvisí schopnost tolerance opačného názoru a schopnost kompromisu.

3. Problémy spojené s reformou volebního systému

3.1. Ne/stabilita vlád

„Nejpalčivějším problémem českého politického systému, který vyplývá z velké části z mechanismu voleb, je právě nemožnost sestavení stabilní vládní většiny.“⁴⁹ Jako důvod pro změnu volebního systému bývá uváděna právě nestabilita vlád, tj. že volební systém produkuje takové výsledky, které znemožňují sestavení stabilní vlády.⁵⁰ Tak to bylo formulováno i v *Předkládací zprávě* Ministerstva spravedlnosti: „Účelem předkládaného materiálu je navrhnout takovou změnu volebního systému, která by zajišťovala naplňování zásad rovnosti hlasů a poměrného zastoupení a současně umožňovala, oproti současnému stavu, sestavit stabilnější a akceschopnější vládu.“⁵¹ Faktem je existence devíti vlád za 14 let (1996-2010), přestože volby do PS PČR byly pouze čtyři (1996, 1998, 2002, 2006). Tabulka 1 ukazuje vlády ČR, v podkapitolách bude zkoumáno, zda za „vládní turbulenci“, tj. fakt, že průměrné funkční období vlády je cca 1,5 roku, může volební systém, či nikoli.

Tabulka 1: Vlády ČR 1996-2010

vláda (premiér)	období
Klaus I	4. 7. 1996 - 2. 1. 1998
Tošovský	2. 1. 1998 - 17. 7. 1998
Zeman	22. 7. 1998 - 12. 7. 2002
Špidla	15. 7. 2002 - 4. 8. 2004
Gross	4. 8. 2004 - 25. 4. 2005
Paroubek	25. 4. 2005 - 4. 9. 2006
Topolánek I	4. 9. 2006 - 9. 1. 2007
Topolánek II	9. 1. 2007 - 8. 5. 2009
Fišer	8. 5. 2009 - dosud

Zdroj: Vláda ČR

3.1.1. Klausova vláda II (1996-1998)

Volby v roce 1996 vyhrála ODS (68 mandátů), druhá skončila ČSSD (61), třetí KSČM (22), čtvrtá a pátá KDU-ČSL (18) a SPR-RSČ (18) a šestá ODA (13).⁵² „Volby nakonec skončily určitým patem, neboť strany bývalé vládní koalice získaly

⁴⁹ MARŠÁK, Jan: *Většinový systém by byl pro ČR dobrým řešením*. Blisty.cz, 17. září 2003, <http://www.blisty.cz/art/15402.html>.

⁵⁰ CHARVÁT, J.: *Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému*, s. 67. Srovnej: ŠEDO, J.: *Návrhy volební reformy a posun ve volebním inženýrství v České republice*, s. 49. Srovnej: CHYTILEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 313. Srovnej: HOSKOVEC, L.: c. d., s. 127. Srovnej: SOKOL, Petr: *Jakou reformu potřebujeme*. CEVROREVUE, 2008, č. 6-7, s. 4. A další.

⁵¹ *Změna volebního systému pro volby do PSPČR*. Ministerstvo spravedlnosti ČR, <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4979&d=294987>.

⁵² ČSÚ, Volby.cz: *Volby do PS PČR 1996*, <http://volby.cz/pls/ps1996/u610>.

dohromady pouze 99 mandátů a strany, které nedisponovaly žádným koaličním potenciálem, celkem 40 křesel.⁵³ Koaliční vládu nakonec znovu utvořila ODS spolu s KDU-ČSL a ODA, v opozici stála ČSSD, KSČM a SPR-RSČ. Druhá vláda Václava Klause se tak stala první menšinovou vládou v dějinách ČR a byla umožněna díky „vstřícnému postoji“ ČSSD,⁵⁴ jež za to dostala některé významné posty,⁵⁵ včetně funkce předsedy Poslanecké sněmovny.⁵⁶

Volby skončily „určitým patem.“ Byl tím a „nestabilitou“ vzniklé vlády vinen volební systém? Domnívám se, že nikoli. Předně, menšinová vláda automaticky neznamená méněcennou či nestabilní vládu, dle specialisty na koalice Normana Schofielda patří menšinová vláda k nejrozšířenějším situacím v západoevropských demokraciích.⁵⁷ V souvislosti s volebními výsledky a vládní stabilitou je třeba vzít ohled na stranický systém a mít na paměti dvě skutečnosti: (1) šest stran již Giovanni Sartori řadí k extrémnímu pluralismu,⁵⁸ tudíž je pravděpodobnost co nejméně početných a stabilních vlád snížena, a (2) existence dvou extremistických (resp. antisystémových), ale silných stran ve stranickém systému. Počet stran by se dal vykompenzovat ochotou a vůlí představitelů politických stran vytvořit (a udržet) vládu, tj. činit v některých případech kompromisy. V takovém případě by ze šesti úspěšných stran bylo možno vytvořit minimálně dvě většinové vlády. Zásadní problém však spočívá v nulovém koaličním potenciálu KSČM (na levici) a nulovém koaličním potenciálu SPR-RSČ (na pravici). Tímto bylo vyblokováno celkem 40 mandátů, což odpovídá téměř polovině mandátů, kterými disponovala tehdy utvořená vláda (99)! Z tohoto pohledu je zřejmé, že sestavení stabilní většinové vlády bylo nereálné a již těsně před volbami se objevily spekulace, že nejsou vyloučeny předčasné volby, protože se nepodaří vládu sestavit vůbec.⁵⁹

⁵³ FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: c. d., s. 28.

⁵⁴ SLONKOVÁ, Sabina – KUBÍK, Jiří: *ČSSD dala najevo, že podpoří vládu*. MF DNES, 4. července 1996, s. 1-2.

⁵⁵ ŠANC, David: *Menšinový koaliční kabinet V. Klause 1996-1998: vznik, charakteristika, příčiny pádu*. In: NĚMEC, Jan – Šuštková, Markéta (eds.): *III. kongres českých politologů, Olomouc 8. - 10. 9. 2006*. Praha, Olomouc, Česká společnost pro politické vědy 2006, s. 633.

⁵⁶ *Zeman stanul v čele Poslanecké sněmovny*. MF DNES, 28. června 1996, s. 1.

⁵⁷ Výzkum Normana Schofielda. Citováno z: NOVÁK, Miroslav: *Volby do Poslanecké sněmovny, vládní nestabilita a perspektivy demokracie v ČR*. Sociologický časopis, XXXII, 1996, č. 4, s. 416.

⁵⁸ SARTORI, G.: *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*, s. 131. Srovnej: NOVÁK, M.: *Volby do Poslanecké sněmovny, vládní nestabilita a perspektivy demokracie v ČR*, s. 420.

⁵⁹ KUBÍK, Jiří: *Nevytvoří-li vládu dnešní koalice, hrozí nové volby*. MF DNES, 30. května 1996.

3.1.1.1. Model 1996

Volební výsledky umožňovaly dvě různé většinové koalice. V modelech je jednak předpokládáno, že (1) KSČM je všemi politickými stranami považována za relevantní levicovou politickou stranu, tudíž disponující koaličním potenciálem, (2) je pominuta animozita mezi představiteli jednotlivých stran a (3) SPR-RSČ je relevantní pravicovou stranou. V *modelu 2* jsem si vědom, že situace výrazným způsobem „znásilňuje realitu,“ proto mu nepřikládám větší váhu, spíše doplňkovou, okrajovou.

Tabulka 2: Volby 1996, model 2

model 1	ČSSD, KSČM, KDU-ČSL	x	ODS, ODA, SPR-RSČ
	101		99

Zdroj: Volby.cz, a autor.

Tabulka 3: Volby 1996, model 1

model 2	ODS, KDU-ČSL, ODA, SPR-RSČ	x	ČSSD, KSČM
	117		83

Zdroj: Volby.cz, a autor.

3.1.2. Tošovského „úřednická“ vláda (1998)

Skutečnost, že druhá vláda V. Klause nevydržela celé funkční období, není nikterak překvapující, a to ne z toho důvodu, že to byla vláda menšinová, nýbrž proto, že „*fungování druhé Klausovy koaliční vlády se ukázalo být problematickým již záhy po jejím vzniku. Vláda měla od počátku své existence omezenou akceschopnost. Jedním z důvodů bylo paritní sestavení vlády spojené s neharmonickými vztahy mezi koaličními partnery.*“⁶⁰ Na vině pádu vlády ale, dle mého názoru, není volební systém, nýbrž absolutní neschopnost dohody, tolerance a schopnosti kompromisu mezi koaličními partnery. K již existujícím silným roztržkám mezi stranami vládní koalice (či spíše mezi leadery koaličních stran) se přidaly i ekonomické problémy země v roce 1997, aféry kolem financování stran, roztržka v samotné ODS, atp.⁶¹ Dne 28. listopadu 1997 rozhodla mimořádná konference KDU-ČSL o vystoupení z vládní koalice⁶² a 29. listopadu opustili ministři za KDU-ČSL (k nimž se přidali ministři za ODA) vládu. 30. listopadu pak podal demisi V.

⁶⁰ ŠANC, D.: c. d., s. 634.

⁶¹ K tomuto je zajímavá retrospektivní poznámka Pavla Šaradína: „*Když se v roce 1997 odhalila obrovská korupce doprovázející privatizaci a nekalé financování politických stran, zejména ODS, vedlo to k pádu vlády, klid nastal jen načas. Dnes už víme, že podzim roku 1997, kdy Václav Klaus musel podat demisi, byl jen přestávkou, nadechnutím se k ještě horším praktikám a vazbám mezi určitým typem politiků a určitým typem podnikatelů.*“ Citováno z: ŠARADÍN, Pavel: *Devadesátá léta dvacátého století*. Deník Referendum, 22. ledna 2010. (www.denikreferendum.cz)

⁶² Stručná historie Československé strany lidové, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10162&IDCI=14798>.

Klaus, čímž padla (v skutečnosti již neexistující) vláda jako celek.⁶³ Přestože se ještě na konci listopadu rýsovaly představy o nové koaliční vládě s J. Luxem na premiérském postu a Janem Rumlem jako předsedou ODS,⁶⁴ realita se nakonec ubírala jiným směrem.

Vláda podala demisi, a proto se mělo postupovat podle Ústavy ČR, článku 68, odst. 2, 3, 4, avšak místo toho prezident V. Havel pověřil J. Luxe (KDU-ČSL) předběžným jednáním o sestavení vlády⁶⁵ (Ústava přitom žádné „předběžné jednání“ ani funkci „hledače“ nezná). Pád vlády také automaticky neznamená nové volby; Poslanecká sněmovna, na základě Ústavy ČR, článku 35, odst. 1a, může být rozpuštěna prezidentem republiky, pokud nebyla třikrát po sobě vyslovena důvěra jmenované vládě (předsedu vlády jmenuje prezident, potřetí na návrh Předsedy PS).⁶⁶ Situace po pádu druhé vlády V. Klause však byla vyřešena netradičně vytvořením úřednické vlády, jejímž předsedou byl jmenován guvernér ČNB Josef Tošovský a ve své podstatě protiústavním vypsáním předčasných voleb pomocí Ústavního zákona o zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny (69/1998 Sb.).

V úřednické (přechodné) vládě Josefa Tošovského, jejíž dočasná existence byla do jisté míry „politickým kalkulem a výmyslem“ především M. Zemana a V. Klause,⁶⁷ zasedli nestraníci, zástupci KDU-ČSL, zástupci ODA a někteří členové ODS, jež následně vytvořili samostatnou stranu, US. Vláda působila, tak, jak bylo dohodnuto, pouze do předčasných voleb vypsanych na červen 1998.⁶⁸ Otázkou je, jak by se situace vyvíjela, kdyby se postupovalo tak, jak uvádí Ústava, a zda by nakonec nebyla vytvořena vláda, která by vydržela až do voleb v řádném termínu.

3.1.3. Zemanova vláda (1998-2002)

Volby v roce 1998 vyhrála ČSSD (74 mandátů), druhá skončila ODS (63), třetí KSČM (24), čtvrtá KDU-ČSL (20) a pátá US (19).⁶⁹ „*Levice ve volbách (...) dosáhla nejlepšího výsledku od roku 1989 – komunisté mírně posílili, nesplnilo se*

⁶³ Pád vlády detailněji: ŠANC, D.: c. d., s. 637-638.

⁶⁴ KUBÍK, Jiří – SLONKOVÁ, Sabina: *Pilip s Rumlem vyzvali Klause, aby odešel*. MF DNES, 29. listopadu 1997, s. 1-2.

⁶⁵ CHUNDELA, Tomáš – PERGLER, Jan: *Podobu nové vlády se pokusí načrtnout lidovecký šéf Lux*. MF DNES, 8. prosince 1997, s. 1-2.

⁶⁶ Ústava České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>.

⁶⁷ CHUNDELA, Tomáš: *Lux se smířil s tím, že chystá jen jepičí vládu*. MF DNES, 11. prosince 1997, s. 1.

⁶⁸ FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: c. d., s. 30-31.

⁶⁹ ČSÚ, Volby.cz: *Volby do PS PČR 1998*, <http://volby.cz/pls/ps1998/u610>.

však jejich tvrzení, že bez jejich podpory nebude možné sestavit stabilní vládu,⁷⁰ uváděly noviny po volbách. Skutečnost však byla taková, že ČSSD, ač vítěz voleb, byla de facto bez šance na sestavení vlády, a utvoření středo-pravicové koalice ODS, KDU-ČSL a US, jež by disponovala většinou 102 hlasů, bylo problematické. „Za obtížnou součást jednání o vytvoření vlády je (...) považována napjatá situace mezi lídry jednotlivých stran.“⁷¹ A novináři měli o všem jasno: „Stejně je jisté, že každá vláda bude patovým výsledkem voleb značně paralyzována a šance na její přežití do roku 2002 jsou minimální.“ I přesto byla vláda vytvořena a vydržela celé volební období. Vleklé povolební vyjednávání totiž bylo vyřešeno dohodou mezi ODS a ČSSD (Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice – tzv. opoziční smlouva), na jejímž základě vládla menšinová vláda ČSSD s tichou podporou ODS.⁷² Michal Klíma však polemizuje s označením menšinová vláda a označuje tuto vládu za skrytou velkou tichou koalici a to především z toho důvodu, že ODS, hlavní opoziční strana, se díky své podpoře menšinové vládě stala stranou podpůrnou, z této pozice jí plynuly požitky a skutečnou opozicí byly strany KSČM, KDU-ČSL a US.⁷³ Petr Fiala a Vít Hloušek konstatují, že „*opoziční smlouva nabídla překvapivé a originální východisko z obtíží plynoucích z přesprávného vlivu menších stran na politický proces.*“⁷⁴ Ačkoli s nimi souhlasím, že to bylo překvapivé a originální řešení, na druhou stranu to bylo řešení z mého pohledu „nešťastné,“ nestandardní a vůbec ne nutné. Jak uvádí Jiří Pehe: „*Dohoda mezi občanskými a sociálními demokraty byla sice veřejnosti prodána jako „stabilizační pakt,“ ale ve skutečnosti stabilizovala pouze mocenské pozice obou velkých stran. V dohodě nebyl obsažen žádný společný program namířený na rozhýbání zadřeného motoru reform. Společné projekty se týkaly pouze změn ústavy a volebního zákona - tedy především kroků namířených na posílení mocenských pozic obou stran na úkor ostatních politických subjektů.*“⁷⁵ K podobným závěrům dochází ve svém článku i M. Klíma. Byl touto nestandardní situací vinen volební systém? Skončily volby patem? Nikoli.

⁷⁰ Pyrrhovo vítězství Zemana, pravice je silnější. HN, 22. června 1998, s. 1.

⁷¹ Změna stylu politiky ODS zůstává pro Luxe podmínkou uzavření koalice. HN, 22. června 1998, s. 1-2.

⁷² FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: c. d., s. 35-36.

⁷³ KLÍMA, Michal: Skrytá velká tichá koalice. Politologický časopis, 1999, č. 2, s. 170-182.

⁷⁴ FIALA, P. – HLOUŠEK, V.: c. d., s. 36.

⁷⁵ PEHE, Jiří: Tvrdím, že opoziční smlouva byla od začátku omyl, <http://www.pehe.cz/clanky/1999/tvrdim-ze-opozicni-smlouva-byla-od-zacatku-omyl>.

3.1.3.1. Model 1998

Volební výsledky umožňovaly minimálně tři různé většinové koalice. V modelech je jednak předpokládáno, že (1) KSČM je všemi politickými stranami považována za relevantní levicovou politickou stranu, tudíž disponující koaličním potenciálem, a (2) je pominuta animozita a předsudky mezi představiteli jednotlivých stran.

Tabulka 2: Volby 1998, model 1

model 1	ČSSD, KSČM, KDU-ČSL	x	ODS, US
	118		82

Zdroj: Volby.cz, a autor.

Tabulka 3: Volby 1998, model 2

model 2	ČSSD, KDU-ČSL, US	x	ODS, KSČM
	113		87

Zdroj: Volby.cz, a autor.

Tabulka 4: Volby 1998, model 3

model 3	ODS, KDU-ČSL, US	x	ČSSD, KSČM
	102		98

Zdroj: Volby.cz, a autor.

Mnozí by namítli, že minimálně model 1 je ve skutečnosti absolutně nereálný. Souhlasil bych s tím, ale zároveň mohu namítnout, že model 2 a model 3 by reálný byl, kdyby byla vůle mezi představiteli politických stran.⁷⁶ Vůle nebyla, a proto bylo přijato nestandardní řešení. Vinu ale opět nenese volební systém.

3.1.4. Špidlova vláda (2002-2004), Grossova vláda (2004-2005), Paroubkova vláda (2005-2006)

Volby v roce 2002, které se odehrávaly podle jiného-nového volebního systému, vyhrála opět ČSSD (70 mandátů), druhá skončila ODS (58), třetí KSČM (41) a čtvrtá Koalice KDU-ČSL a US-DEU (20).⁷⁷ Vládu sestavila ČSSD spolu s Koalicí, disponovala těsnou většinou 101 mandátů. Volby byly velice úspěšné pro KSČM,⁷⁸ jež tak díky své pozici strany s nulovým koaličním potenciálem sama blokovala 41 mandátů, což je opět bezmála polovina mandátů, jimiž disponovala vládní koalice! Ani v tomto případě nemohu souhlasit s tvrzením, že volební systém neumožnil sestavení stabilní vlády.

⁷⁶ ČALOUD, Dalibor: *Volební systém a volební inženýrství: současný stav a možné změny*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, s. 146.

⁷⁷ ČSÚ, Volby.cz: *Volby do PS PČR 2002*, <http://volby.cz/pls/ps2002/ps63?xjazyk=CZ>.

⁷⁸ ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil: *Politické strany a jejich systém v období 2002-2006*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, s. 17.

Otázkou je, zda lze volby 2002 považovat za zcela „standardní volby“. Původně měly probíhat podle zcela jiného volebního zákona, který však byl napaden u Ústavního soudu a některé pasáže byly zrušeny, tudíž se pro volby 2002 musel „narychlo“ znovelizovat zákon č. 247/1995 Sb.,⁷⁹ a v důsledku doznívající opoziční smlouvy byla nízká volební účast, výrazně trčila ODS, méně výrazně ČSSD, a naopak výrazně posílila KSČM.⁸⁰

Vláda vydržela pouze dva roky, ale to nebyl důsledek rozpadu křehké vládní koalice, nýbrž odstoupení Vladimíra Špidly z pozice premiéra (z důvodu značného neúspěchu ČSSD ve volbách do Evropského parlamentu).⁸¹ Stanislav Gross, který V. Špidlu nahradil, utvořil stejnou koaliční vládu, jaká byla vytvořena po volbách 2002.⁸² Ani vláda S. Grosse však nevydržela až do konce funkčního období. Opět ale nebyl na vině volební systém a křehká vládní většina, nýbrž finanční skandál/-y kolem premiéra S. Grosse.⁸³ I Jiří Paroubek, který S. Grosse nahradil, sestavil koaliční vládu ze stejných koaličních partnerů⁸⁴ a de facto by se dalo říci, že vládní koalice, přestože disponovala nejtěsnější možnou většinou, vydržela (s personálními obměnami a netvrdím, že bez problémů) celé funkční období.⁸⁵

3.1.4.1. Model 2002

Kromě reálně vytvořené koaliční vlády by bylo možno vytvořit mnohem homogennější koaliční vládu. Model předpokládá, že KSČM je všemi stranami považována za relevantní levicovou politickou stranu disponující koaličním potenciálem.

Tabulka 5: Volby 2002, model 1

model 1	ČSSD, KSČM	x	ODS, Koalice
	111		89

Zdroj: Volby.cz, a autor.

⁷⁹ CHYTILEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 310.

⁸⁰ PRAVEC, Josef – KOPECKÝ, Josef: *Špidla chce sestavit vládu*. HN, 17. června 2002, s. 1.

⁸¹ *Rozhodnuto, Špidla drtivě prohrál*. iDNES.cz, 14. června 2004.

Špidla rezignoval, padne vláda. iDNES.cz, 26. června 2004.

(www.zpravy.idnes.cz)

⁸² *Gross jde na Hrad. Bude premiérem?* iDNES.cz, 26. července 2004.

Palas zůstává, Grossova vláda je kompletní. iDNES.cz, 2. srpna 2004.

(www.zpravy.idnes.cz)

⁸³ *Hlavní problémy premiéra Grosse*. iDNES.cz, <http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?y=domaci/gross.htm>.

⁸⁴ HOLUB, Petr – BAROCH, Pavel: *Strany se shodly, vládu povede Paroubek*. HN, 20. dubna 2005, s. 1.

Dlouhé kolísání vyústilo v tutěž vládu bez Grosse. HN, 20. dubna 2004, s. 4.

⁸⁵ ČALOUD, D. – FOLTÝN, T. – HAVLÍK, V.: c. d., s. 13-15.

3.1.5. Topolánková vláda I (2006-2007), Topolánková vláda II (2007-2009)

Volby v roce 2006 vyhrála ODS (81 mandátů), druhá skončila ČSSD (74), třetí KSČM (26), čtvrtá KDU-ČSL (13) a šestá SZ (6).⁸⁶ Běžně bývá uváděno, že volby skončily patem 100:100⁸⁷ aneb že: „Volby v roce 2006 skončily naprosto vyrovnaným výsledkem mezi levicí, reprezentovanou ČSSD a KSČM, a pravickou ODS, pravostředovou KDU-ČSL a SZ.“⁸⁸ Toto konstatování je, dle mého názoru, pochybné, a to z jednoho prostého důvodu – orientace Strany zelených.⁸⁹ Relevantněji by výrok zněl: *Volby v roce 2006 skončily vítězstvím levice, reprezentované ČSSD, KSČM a SZ.*

3.1.5.1. Model 2006

Volby neskončily patem, v němž by nikdo nebyl schopen utvořit většinovou vládu. Volební výsledky umožňovaly minimálně dvě různé většinové koalice. V modelech je předpokládáno, že (1) KSČM je všemi politickými stranami považována za relevantní levicovou politickou stranu, tudíž disponující koaličním potenciálem, (2) SZ je považována za „relevantní zelenou stranu“, tj. levicová (popř. středo-levicová) strana, a (3) je pominuta animozita a předsudky mezi představiteli jednotlivých stran.

Tabulka 6: Volby 2006, model 1

model 1	ČSSD, KSČM, SZ	x	ODS, KDU-ČSL
	106		94

Zdroj: Volby.cz, a autor.

⁸⁶ ČSÚ, Volby.cz: *Volby do PS PČR 2006*, <http://volby.cz/pls/ps2002/ps63?xjazyk=CZ>

⁸⁷ *Volby skončily patem, pravice nemá většinu*. iDNES.cz, 3. června 2006. (www.zpravy.idnes.cz). *Minuty a hodiny po volbách*. Hospodářské noviny, 5. června 2006. (<http://hn.ihned.cz/>). LUSTIGOVÁ, Martina: *Volby vyhrála pravice, přesto skončily patem*. Český rozhlas 7, Radio Praha, 5. června 2006. (www.radio.cz). BEDNÁŘ, Miroslav: *Dvacet let svobody*. Revue Politika, 25. října 2009. (www.revuepolitika.cz). Jiří Pehe o výsledcích voleb sice také hovoří jako o patu, ale ve své podstatě „pozitivním“. PEHE, Jiří: *Jak dopadly volby, a proč?*, <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/jak-dopadly-volby-a-proc>.

⁸⁸ HAVLÍK, Vlastimil – KOPEČEK, Lubomír: *Krise vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení*. Politologický časopis, 2008, č. 3, s. 191.

⁸⁹ O politické orientaci české Strany zelených se vedou debaty, sama SZ pravo-levé dělení neuznává; vychází však (1) z historického zařazení „zelených stran“, které svým programem patřily/patří k levici, popř. k levému středu, a (2) ze samotné sebe prezentace SZ jako do značné míry (i přes zohlednění neuznávání pravo-levého dělení) středové strany (popř. strany, která nemá k levici daleko). Použité zdroje: FOLTÝN, Tomáš: *Parlamentní volby 2006 v kontextu parlamentních voleb okolních zemí*. In: ČALOUŠ, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, s. 177. MAŇÁK, Vratislav: *Vlevo, nebo vpravo? Zelení rozhodnou na sjezdu*. ČT24.cz, 13. července 2007. (www.ct24.cz). PETŘÍK, Michal: *Zelení jsou novou levicí*. ePortál.cz, 11. února 2008. (www.eportal.cz). JUŘICA, Adam: *Zelení a pravice? Ale kdepak*. ePortál.cz, 7. dubna 2008. (www.eportal.cz). CERQUEIROVÁ, Andrea: *Strana zelených se mezi parlamentní strany vrátila*, <http://www.zeleni.cz/4426/clanek/strana-zelenych-se-mez-parlamentni-strany-vratila/>.

Tabulka 7: Volby 2006, model 2

model 2	ČSSD, KSČM, KDU-ČSL	x	ODS, SZ
	113		87

Zdroj: Volby.cz, a autor.

Uskutečnění jiné alternativy, než které nastala, však bylo limitováno třemi fakty: (1) již několikrát zmíněný nulový koaliční potenciál KSČM a blokace (v tomto případě) 26 mandátů, (2) orientace Strany zelených a (3) volby vyhrála ODS (dle těchto modelů by ale byla v opozici, což by naši političtí představitelé těžko akceptovali). V případě koaličního potenciálu KSČM by se jako nejpříjemnější jevil model 1, tj. koalice levicových (středo-levicových) stran ČSSD, KSČM a SZ, která by disponovala 106 mandáty. Tím souvisejícím „problémem“ by byl zmíněný fakt, že vítěz voleb by skončil v opozici, což by bylo považováno za „nespravedlnost.“ Jak ale uvádí M. Kubát, s nímž souhlasím: *„O „spravedlnost“ v politice, a ve volebních systémech zvláště, vůbec nejde. V parlamentním režimu a systému více stran nevládne ten, kdo vyhraje volby, ale ten, kdo si dokáže zajistit většinu křesel ve sněmovně, protože právě jí je vláda politicky odpovědná. Za jistých okolností může vládnout i druhá strana v pořadí, pokud se dokáže domluvit s ostatními stranami, a zajistí si tak většinu. To není „nespravedlivé“, to je v parlamentním režimu normální.“*⁹⁰ Vítězství ve volbách a vládnutí není žádná přímá úměra. Abych myšlenku zobrazil jasněji, představím jednoduchou volební situaci: ve stranickém systému jsou 4 strany (A, B, C, D), strana A je pravicová a strany B, C a D levicové. Program pravice a levice je zřetelně odlišný. Strana A vyhraje volby, získá 40 mandátů ze 100, ovšem strany B, C a D získají dohromady 60 mandátů a vzhledem k podobnému programu vytvoří vládní koalici spolu. Je to spravedlivé? Ano, protože budou vládnout strany, které mají dohromady větší podporu obyvatelstva, přestože ani jedna ze stran volby nevyhrála.

Tvrdím, že problém s ustavením stabilní většinové vlády nebyl ani po volbách 2006 způsoben volebním systémem, nýbrž stále trvajícím defektem stranického systému - blokace třetí nejsilnější strany, KSČM.

3.1.6. Vláda 2010?

Agentury zkoumající veřejné mínění čas od času předkládají výzkumy volebních preferencí. Využil jsem hypotetické rozdělení mandátů na základě výzku-

⁹⁰ KUBÁT, M.: *Hybrid pochybné kvality*.

mu veřejného mínění agentur Factum Invenio (listopad 2009)⁹¹, SANEP (prosinec 2009 – leden 2010)⁹² a STEM (leden 2010)⁹³ a pokusil se sestavit většinové koaliční vlády.

3.1.6.1. *Factum Invenio, model 2009 (2010)*

Podle závěrů agentury Factum Invenio by ČSSD a KSČM měly dohromady 105 křesel, z toho v podstatě vyplývá, že žádná jiná většinová koaliční vláda nelze vytvořit. Pro ČSSD by jako jediný koaliční partner (vyloučíme-li KSČM) připadala v úvahu KDU-ČSL, jejich koalice by však disponovala pouze 83 mandáty. Koalici ČSSD, KDU-ČSL a TOP09 vylučují vzhledem k výrazné programové vzdálenosti ČSSD a TOP09.

Tabulka 8: Volby 2010, rozdělení mandátů dle Factum Invenio

model 1	ČSSD + KSČM	x	ODS + TOP09 + KDU-ČSL
	105		95

Zdroj: Factum Invenio

3.1.6.2. *SANEP, model 2010*

Podle závěrů agentury SANEP by 5% hranici překročily pouze čtyři strany. ČSSD a KSČM by měly dohromady 108 křesel, z čehož ještě výrazně vyplývá, že žádnou jinou většinovou koaliční vládu by nebylo možno utvořit. Vyloučíme-li KSČM, ČSSD by neměla ve stranickém systému partnera, ODS by se většinovou vládu s TOP09 vytvořit nepodařilo (92 mandátů). Koalici ČSSD a TOP09 vylučují vzhledem k výrazné programové vzdálenosti.

Tabulka 9: Volby 2010, rozdělení mandátů dle MEDIANu

model 1	ČSSD + KSČM	x	ODS + TOP09
	108		92

Zdroj: MEDIAN

3.1.6.3. *STEM, model 2010*

Podle závěrů agentury STEM by 5% hranici také překročily pouze čtyři strany, STEM však na základě argumentace statistické chyby ve výpočtu hypotetických mandátů kalkuluje i s pátou stranou, KDU-ČSL. ČSSD a KSČM by měly dohromady 115 křesel, žádnou jinou většinovou koaliční vládu by nebylo možno vytvořit. Vyloučíme-li KSČM, ČSSD by měla ve stranickém systému jediného partnera, KDU-ČSL, avšak tato koalice by disponovala pouze 89 mandáty. Koalice

⁹¹ Výzkum veřejného mínění. Factum Invenio, <http://factum.cz/tz383.html>.

⁹² Výzkum veřejného mínění. SANEP, <http://sanep.cz/sid=0e6aa20d4fc8460b1daafa4fbf75069b/pruzkumy/stranicke-preference-prosinec-leden--aktualizovano/>.

⁹³ Výzkum veřejného mínění. STEM, <http://stem.cz/clanek/1904>.

ČSSD a TOP09 by byla nestandardní koalici programově výrazně se odlišujících stran. ODS by mohla vytvořit vládu s TOP09 a KDU-ČSL, ale vláda by disponovala pouze 85 mandáty.

Tabulka 10: Volby 2010, rozdělení mandátů dle STEMu

model 1	<u>ČSSD + KSČM</u>	x	<u>ODS + TOP09 + KDU-ČSL</u>
	115		85

Zdroj: STEM

3.1.6.4. *Vlastní model 2010*

Výše zmíněné agentury kalkulovaly se čtyřmi nebo pěti stranami. Nelze však vyloučit ani situaci, kdy by 5% klauzuli mohlo překročit šest nebo dokonce sedm stran. Na základě výzkumů veřejného mínění lze kalkulovat i se Stranou zelených a Věcmi veřejnými. V následujících podkapitolách zobrazuji hypotetickou situaci, jak by vypadalo rozdělení mandátů se šesti a sedmi stranami ve stranickém systému. Model nemá za cíl předpovědět výsledky voleb a zisk mandátů, má být pouze zobrazením situace, kdy se do PS PČR dostane více malých stran, které těsně překročí 5% hranici a v důsledku aktuálního nastavení volebního systému (14 volebních krajů, D'Hondt) budou podreprezentovány.

3.1.6.4.1. *Model 2010, 7 politických stran*

Data pro tento model nebyla vymyšlena náhodně, nýbrž do jisté míry odvozena. Počet voličů se od roku 1996 neustále zvyšuje, hypotetický počet oprávněných voličů jsem tedy stanovil na 8 400 000. Celkovou volební účast jsem vypočetl jako průměr skutečné volební účasti v letech 1998, 2002, 2006 a odhadované volební účasti agentur Factum Invenio⁹⁴ a MEDIAN⁹⁵, z čehož vyšla hypotetická účast 63,66 %. Hypotetická procenta jednotlivým stranám jsem stanovil jako průměr skutečně obdržených procent hlasů v letech 1998, 2002, 2006, a agenturami Factum Invenio, MEDIAN, SANEP a STEM odhadovaných procentuální zisků.⁹⁶ Na základě tohoto by v hypotetických volbách strany získaly: ODS 25,94 %, ČSSD 29,92 %, KSČM 13,29 %, KDU-ČSL 6,56 %, ⁹⁷ TOP09 10,70 %, ⁹⁸ SZ 5,0 % a VV

⁹⁴ Tisková zpráva citována výše.

⁹⁵ Výzkum veřejného mínění. MEDIAN, http://www.median.cz/docs/preference_2009_12.pdf.

⁹⁶ Tiskové zprávy citovány výše.

⁹⁷ U KDU-ČSL jsem se musel vypořádat s rokem 2002, tj. kandidaturou v Koalici s US-DEU. Dle výsledků z roku 1998 a 2006 jsem v jednotlivých krajích stanovil podíl hlasů pro KDU-ČSL a US-DEU, přičemž hlasy byly rozděleny na třetiny. Ve většině volebních krajů (kromě Prahy, Karlovarského, Ústeckého a Libereckého kraje) byl poměr hlasů rozdělen 2/3 pro KDU-ČSL a 1/3 pro US-DEU.

⁹⁸ U TOP09 jsem výsledné číslo vypočet pouze z výzkumů veřejného mínění čtyř zmíněných agentur.

5,1 %.⁹⁹ Na základě stanoveného počtu oprávněných voličů a procentuální účasti jsem vypočítal počet platných hlasů (5 347 440), z toho následně počet hlasů jednotlivým stranám (ODS 1 387 202, ČSSD 1 599 878, KSČM 710 828, KDU-ČSL 351 021, TOP09 572 176, SZ 267 372 a VV 272 719). Hlasy stran v jednotlivých krajích jsem získal pomocí několika kroků. Jednak jsem vypočítal průměrný zisk hlasů dané strany z let 2002 a 2006 ve volebním kraji a toto číslo mi posloužilo jako základ. Poté jsem vypočítal, jaké procentuální hodnotě z celkového průměrného počtu hlasů pro stranu odpovídá počet hlasů v kraji, a nakonec, pomocí stejného procentuálního podílu, vypočítal nové rozdělení hlasů tak, aby celková hodnota platných hlasů odpovídala dříve vypočítané hodnotě pro danou stranu. Díky tomuto postupu jsem do jisté míry zachoval tradiční rozvrstvení hlasů, tzn., zisky jednotlivých stran odpovídají charakteru volebních krajů z hlediska podpory pravici či levici.¹⁰⁰ Celkový počet hlasů ve volebních krajích jsem získal sečtením hlasů všech stran, tuto hodnotu jsem odečetl od celkového počtu platných hlasů, výsledek, který se rovná počtu hlasů, které obdržely strany, jež nepřekročily 5% klauzuli, jsem opět procentuálně rozdělil mezi všechny kraje a připočítal k součtu hlasů stran. Z takto získaných údajů jsem následně, po vypočtení republikového mandátového čísla, mohl určit mandáty jednotlivým volebním krajům. Pomocí D'Hondtova dělitele jsem pak v jednotlivých krajích určil mandáty politickým stranám.

Na základě výše uvedeného postupu vyšla modelová situace s těmito zisky mandátů: ODS 60, ČSSD 72, KSČM 29, KDU-ČSL 10, SZ 3, TOP09 21 a VV 5. Kromě koalice ČSSD a KSČM, která by disponovala těsnou většinou 101 mandátů, nelze vytvořit standardní a programově koherentní většinovou vládu. I kdyby ČSSD a KSČM měly pod 100 mandátů, většinová vláda, která by byla vytvořena, by musela být vytvořena z pěti koaličních partnerů a domnívám se, že tato vláda by dlouho nevydržela. Vyloučíme-li KSČM, žádné straně se nepodaří vytvořit (standardní) stabilní většinovou vládu.

⁹⁹ Procentuální zisk u SZ a VV byl stanoven uměle, tj. tak, že těsně překročily 5% hranici. Aby čísla nebyla totožná, což by bylo nepravděpodobné a komplikovalo by to situaci při přepočtu mandátů, stanovil jsem pro VV o 0,1% získaných hlasů více. Strana VV byla vybrána losem.

¹⁰⁰ U KDU-ČSL jsem se ve výsledcích z roku 2002 musel vypořádat s již dříve zmíněným problémem (Koalice), u TOP09 jsem jako vzor pro procentuální rozdělení hlasů krajům použil hlasy ODA z roku 2002, neboť se domnívám, že zařazením na ose pravice-levice jsou si podobné, u VV jsem jako vzor využil hlasy Sdružení nezávislých (2002) a Sdružení nezávislých kandidátů – Evropských demokratů (2006), a to z toho důvodu, že SNK-ED kandidují na kandidátních listinách VV a program je podobný.

Tabulka 11: Volby 2010, 7 politických stran

model 1	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM}}{101}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{KDU-ČSL} + \text{VV} + \text{SZ}}{99}$
----------------	---	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 12: Volby 2010, 7 politických stran, nulový koaliční potenciál KSČM

model 2	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KDU-ČSL} + \text{SZ}}{85}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV}; \text{KSČM}}{86; 29 (115)}$
----------------	---	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.1.6.4.2. Model 2010, 6 politických stran, varianta A

V této modelové situaci kalkuluji s možností, že 5% klauzuli překročí šest stran, oproti minulému modelu skončí těsně pod hranicí SZ. Postupoval jsem stejně jako v případě modelové situace se sedmi stranami, pouze jsem v konkrétních údajích a výpočtech kalkuloval nebo naopak nekalkuloval s hodnotami SZ, jakožto v tomto modelu do skrutinia nepostupující strany.

V modelové situaci jsem dospěl k těmto ziskům mandátů: ODS 61, ČSSD 73, KSČM 30, KDU-ČSL 10, TOP09 21 a VV 5. Kromě koalice ČSSD a KSČM, která by disponovala 103 mandáty, nelze vytvořit standardní a programově koherentní většinovou vládu. I kdyby ČSSD a KSČM měly pod 100 mandátů, většinová vláda, která by byla vytvořena, by musela být vytvořena ze čtyř koaličních partnerů, a domnívám se, že tato vláda by dlouho nevydržela. Vyloučíme-li KSČM, žádné straně se nepodaří vytvořit (standardní) stabilní většinovou vládu.

Tabulka 13: Volby 2010, 6 politických stran, varianta A

model 1	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM}}{103}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{KDU-ČSL} + \text{VV}}{97}$
----------------	---	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 14: Volby 2010, 6 politických stran, varianta A, nulový koaliční potenciál KSČM

model 2	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KDU-ČSL}}{83}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV}; \text{KSČM}}{87; 30 (117)}$
----------------	---	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.1.6.4.3. Model 2010, 6 politických stran, varianta B

V této modelové situaci kalkuluji s možností, že 5% klauzuli překročí šest stran, oproti minulému modelu skončí těsně pod hranicí VV, naopak uspěje SZ. Postup výpočtů byl opět stejný, v příslušných údajích a výpočtech jsem zohlednil data VV, jakožto strany nepostupující do skrutinia.

V modelové situaci jsem dospěl k těmto ziskům mandátů: ODS 61, ČSSD 72, KSČM 30, KDU-ČSL 11, TOP09 21 a SZ 5. Kromě koalice ČSSD a KSČM, která by disponovala 102 mandáty, nelze vytvořit standardní a programově koherentní většinovou vládu. I kdyby ČSSD a KSČM měly pod 100 mandátů, většinová

vláda, která by byla vytvořena, by musela být vytvořena ze čtyř koaličních partnerů, a domnívám se, že tato vláda by dlouho nevydržela. Vyloučíme-li KSČM, žádné straně se nepodaří vytvořit (standardní) stabilní většinovou vládu.

Tabulka 15: Volby 2010, 6 politických stran, varianta B

model 1	ČSSD + KSČM	x	ODS + TOP09 + KDU-ČSL + SZ
	102		98

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 16: Volby 2010, 6 politických stran, varianta B, nulový koaliční potenciál KSČM

model 2	ČSSD + KDU-ČSL + SZ	x	ODS + TOP09; KSČM
	88		82; 30 (112)

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.2. Co s Komunistickou stranou?

Na základě výše napsaného textu si dovoluji tvrdit, že volební systém, jež je vyčítána neschopnost vytvoření stabilní většinové vlády, bývá obviňován v podstatě neprávem. Ve všech uskutečněných volbách od roku 1996, a dokonce i v roce 2006, bylo možno vytvořit většinové koaliční vlády. Skutečnost, že ČR měla za 14 let (1996-2010) celkem 9 vlád, nebyla (není) způsobena volebním systémem, jenž by nebyl schopen vytvořit žádnou akceschopnou většinovou vládu, nýbrž nevyřešeným problémem z minulého režimu – existencí komunistické strany, která disponuje nulovým koaličním potenciálem a blokuje značný počet mandátů,¹⁰¹ čímž se ustavování vlády stává problémem, zvláště v situaci, kdy volby vyhraje levice. Blokace mandátů KSČM však není problémem volebního systému, nýbrž legislativy, protože umožňuje, aby ve volbách kandidovala a průměrně 28 mandátů získávala strana s nulovým koaličním potenciálem. V situaci, kdy by KSČM byla relevantní levicovou (socialistickou) stranou, by volební systém, tak jak byl nastaven (zvláště 1996-1998, ale i 2002-2006), umožnil mnohem více alternativ.

3.2.1. Stranický systém bez KSČM

Nyní budu předpokládat situaci, v níž byla KSČM v období vzniku samostatné České republiky zakázána. Tento model je zcela smyšlený, avšak jeho cílem je ukázat hypotetickou situaci, kdy by ve stranickém systému neexistovala žádná strana s nulovým koaličním potenciálem. V modelech vycházím ze skuteč-

¹⁰¹ Stejnou domněnku vyjadřuje i Jakub Charvát. Citováno z: CHARVÁT, J.: *Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému*, s. 87.

Argumentují tak i Vlastimil Havlík a Lubomír Kopeček: „Obecným důsledkem izolace KSČM v systému je výrazné omezení manévrovacího prostoru pro koaliční vyjednávání (...), což významně ovlivnilo podobu a fungování vlád.“ Citováno z: HAVLÍK, V. – KOPEČEK, L.: c. d. s. 186 a 195.

nosti, že i po pádu komunistického režimu zůstaly komunistické ideály pro nezanedbatelnou část populace atraktivní, od toho se odvíjí jednotlivé modelové varianty.

3.2.1.1. Volby 1996, varianta A

Předpokladem pro tento model je, že se voliči KSČM a SPR-RSČ neztotožnili s žádnou jinou stranou a nešli by k volbám. Postupoval jsem dle platného volebního zákona, zohlednil jsem data „neexistující“ KSČM a SPR-RSČ. Výsledky a modelové koaliční vlády by byly následující:

Tabulka 17: Volby 1996, model, varianta A

strana	I. skrut.	II. skrut.	celkem
ODS	83	2	85
ČSSD	74	2	76
KDU-ČSL	19	3	22
ODA	16	1	17
celk.:	192	8	200

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 18: Volby 1996, model, varianta A-1

model 1	ODS + KDU-ČSL	x	ČSSD, ODA
	107		93

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 19: Volby 1996, model, varianta A-2

model 2	ODS + ODA	x	ČSSD + KDU-ČSL
	102		98

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 20: Volby 1996, model, varianta A-3

model 3	ODS + KDU-ČSL + ODA	x	ČSSD
	124		76

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.2.1.2. Volby 1996, varianta B

Předpokladem pro tento model je, že se většina voličů KSČM neztotožnila s žádnou jinou stranou a nešla by k volbám, malá část voličů, především důchodového věku, odevzdala svůj hlas straně DŽJ, jež díky tomu překročila stanovenou 5% klauzuli a postoupila do skrutinia k rozdělování mandátů. A taktéž většina voličů SPR-RSČ se neztotožnila s žádnou jinou stranou a nešla by k volbám, malá část voličů odevzdala svůj hlas některé z malých stran, nepostoupivších do skrutinia. Postupoval jsem dle platného volebního zákona, zohlednil jsem data KSČM (rozdělená v přesně daném poměru na voliče DŽJ a nevoliče) a SPR-RSČ (voliči malých stran, nevoliči). Výsledky a modelové koaliční vlády by byly následující:

Tabulka 21: Volby 1996, model, varianta B

strana	I. skrut.	II. skrut.	celkem
ODS	78	3	81
ČSSD	69	2	71
KDU-ČSL	18	3	21
ODA	14	2	16
DŽJ	8	3	11
celk.:	187	13	200

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 22: Volby 1996, model, varianta B-1

model 1	ODS + KDU-ČSL	x	ČSSD + DŽJ, ODA
	102		98

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 23: Volby 1996, model, varianta B-2

model 2	ODS + KDU-ČSL + ODA	x	ČSSD + DŽJ
	118		82

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 24: Volby 1996, model, varianta B-3

model 3	ČSSD + DŽJ + KDU-ČSL	x	ODS + ODA
	103		97

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.2.1.3. Volby 1998

Předpokladem pro tento model je, že se již větší část voličů KSČM smířila s neexistencí KSČM a ztotožnila se s některou z malých stran, s ČSSD a převážně s DŽJ; zbytek voličů KSČM nevolil. Postupoval jsem dle platného volebního zákona, zohlednil jsem data KSČM (rozdělená v přesně daném poměru na voliče malých stran, ČSSD, DŽJ a nevoliče). Výsledky a modelové koaliční vlády by byly následující:

Tabulka 25: Volby 1998, model

strana	I. skrut.	II. skrut.	celkem
ODS	61	4	65
ČSSD	75	3	78
KDU-ČSL	18	2	20
US	17	2	19
DŽJ	16	2	18
celk.:	187	13	200

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 26: Volby 1998, model, 1

model 1	ČSSD + DŽJ + KDU-ČSL	x	ODS + US
	116		84

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 27: Volby 1998, model, 2

model 2	ČSSD + KDU-ČSL + US	x	ODS, DŽJ
	117		83

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 28: Volby 1998, model, 3

model 3	ODS + KDU-ČSL + US	x	ČSSD + DŽJ
	104		96

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.2.1.4. Volby 2002

Předpokladem pro tento model je, že se značná část voličů KSČM ztotožnila s DŽJ,¹⁰² malá část by volila malé strany a ČSSD, zbytek voličů KSČM by nevolil. Vzal jsem v úvahu reálně uskutečněnou změnu volebního systému a postupoval jsem dle platného volebního zákona, zohlednil jsem data KSČM (rozdělená v přesně daném poměru na voliče malých stran, ČSSD, DŽJ a nevoliče). Výsledky a modelové koaliční vlády by byly následující:

Tabulka 29: Volby 2002, model

strana	ODS	ČSSD	Koalice	DŽJ
mandáty	61	80	31	28

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 30: Volby 2002, model, 1

model 1	ČSSD + DŽJ	x	ODS + Koalice
	108		92

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 31: Volby 2002, model, 2

model 2	ČSSD + DŽJ + Koalice	x	ODS
	139		61

Zdroj: vlastní výpočty autora.

3.2.1.5. Volby 2006

Předpokladem pro tento model je, že se všichni voliči KSČM ztotožnili s DŽJ. Výsledky by tedy byly totožné se skutečnými výsledky, s rozdílem v názvu strany, kdy místo KSČM je DŽJ.

Tabulka 32: Volby 2006, model

strana	ODS	ČSSD	KDU-ČSL	SZ	DŽJ
mandáty	81	74	13	6	26

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 33: Volby 2006, model, 1

model 1	ČSSD + DŽJ + SZ	x	ODS + KDU-ČSL
	106		94

Zdroj: vlastní výpočty autora.

¹⁰² Strana v roce 2002 kandidovala pod názvem Strana za životní jistoty (SŽJ), v mé hypotetické situaci, když by strana byla stranou parlamentní, by však zůstal zachován původní název, proto jej používám.

3.2.2. Komunistická strana ve stranickém systému

V předchozích hypotetických modelových volebních situacích jsem chtěl dokázat, že KSČM svým setrváváním ve stranickém systému působí obtíže, protože blokuje významný počet mandátů. V této souvislosti je třeba zmínit slova Petra Pitharta: „*Komunistickou stranu jsme nezakázali, protože jsme si věřili, že ji porazíme v demokratických volbách.*“¹⁰³ Byl to jistě vznešený demokratický ideál hodný nově vznikajícího právního státu a zcela odpovídající jednomu z hesel Občanského fóra: „*Nejsme jako oni.*“¹⁰⁴ Není mým úmyslem polemizovat nad tím, co se tehdy mělo či nemělo, a ani k tomu nejsem oprávněn. Podstatná je současnost, 20 let po pádu komunistického režimu. Komunistická strana ve stranickém systému je, a vzhledem ke stabilní voličské podpoře, zdá se, bude. Jestliže jsme se nevyrovnali s Komunistickou stranou tehdy, teď je pozdě, a všechny pokusy o zákaz KSČM – byť sebeoprávněnější – jsou svým způsobem irelevantní,¹⁰⁵ a nelze než souhlasit s prezidentem V. Klausem: „*Dnes, po dvaceti letech, dělat nějaký zásadní zákrok, který by měl jistý smysl právě před těmi dvaceti lety, se mi zdá zbloudilé a zpozdilé.*“¹⁰⁶

Dle mého názoru zbývá jediná správná možnost, a to zapojit Komunistickou stranu do politického procesu, udělat ji spoluodpovědnou za prováděnou politiku, za politickou situaci. Jen tak totiž přestane sbírat hlasy lidí, nespokojených s průběhem uplynulých let a politikou obecně; domnívám se totiž, že tomu tak je (a zvláště výrazně to lze pozorovat na volební podpoře v roce 2002). S mírnou nadšátkou lze konstatovat, že v naší současné situaci můžeme komunisty porazit skutečně už jen ve volbách. Je však pravděpodobné, že to bude trvat ještě mnoho let, až bude generace silně s komunistickým režimem spojená postupně nahrazena generací novou, režimem nepostíženou. Slovy P. Pitharta: „*S minulostí se nikdy nelze vyrovnat naráz, nějakými rezolutními slovy či radikální legislativou. S minulostí, v níž jsme žili a pracovali (...), se budeme muset vyrovnávat celý život.*“

¹⁰³ PITHART, Petr: *Nesplacené dluhy? 14 let po pádu komunismu*. Projev na setkání s agentskými intelektuály v Buenos Aires, 5. prosince 2003. http://www.pithart.cz/archiv_textu_detail.pp?id=226.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ *Petice Zrušme komunisty*, <http://www.zrusmekomunisty.cz/index.php>. *Zákaz propagace komunismu*. Revue Politika, 20. května 2005. (www.revuepolitika.cz). *Odpůrci komunismu žádají zrušení KSČM – prý porušuje ústavu a zákony*. ČT24.cz, 19. ledna 2009. (www.ct24.cz). KREČ, Luboš: *Vláda projedná zákaz KSČM*. Hospodářské noviny, 9. prosince 2009. (<http://hn.ihned.cz/>).

¹⁰⁶ HIKELOVÁ, Hana – ADÁMKOVÁ, Alena – PANUŠKA, Miroslav: *Klaus: S většinovým volebním systémem bychom na tom byli lépe*. Český rozhlas, 17. listopadu 2009. (www.rozhlas.cz).

Domnívám se, že je nutné začít brát KSČM jako relevantního partnera ve stranickém systému, v opačném případě je možná hypotéza: *Jestliže bude KSČM stále považována za nerelevantního partnera, nebude spoluodpovědná za politickou situaci, a bude tudíž občany brána jako jistá protest-strana, pak bude její působení ve stranickém systému trvat, a spolu s tím i blokáce mandátů a obtíže spojené s vytvářením stabilní většinové vlády.*

3.3. Ne/Obměna politických elit

Ne všechny problémy související s tvorbou stabilních většinových vlád lze svést na KSČM či volební systém. Neméně významnou překážkou je neschopnost politických elit se dohodnout, činit ústupky, kompromisy atp.¹⁰⁷ Přestože druhá vláda V. Klause byla menšinová, nelze vyloučit, že by mohla vydržet do konce funkčního období (nikoliv bez obtíží), rozpadla se však díky „rozhádanosti“ a animositě mezi koaličními partnery. V poměrném volebním systému tedy záleží i na dohodě a ochotě představitelů politických stran k ústupkům při vytvoření/pro zachování vlády, v opačném případě je úplně irelevantní, zda odejde koaliční partner z koaliční vlády, která čítá 101 členů, nebo např. 120. V roce 1998 bylo možno vytvořit dvě odlišné koalice (aniž by byla součástí KSČM) – středo-levicovou koalici a středo-pravicovou koalici, tyto možnosti se však neuskutečnily. Volby 2002, probíhající již podle nového volebního systému, jsou do jisté míry netypické, neboť probíhaly v ovzduší doznívajícího neúspěšného „poměrně-většinového“ zákona a doznávající „velké koalice,“ avšak i přes těsnou koaliční většinu 101 mandátů a vystřídání tří premiérů vydržela de facto tatáž koalice (do jisté míry programově nestandardní) celé funkční období. Zdá se, že strany koaliční vlády se cítily odpovědné za udržení vlády, a proto, i přes problémy, vláda vydržela.

Jiří Pehe v souvislosti s opoziční smlouvou napsal, že *„problémy české politiky se nevyřeší změnami volebního systému, ale pouze postupnou kultivací politických poměrů. Ta ale asi nebude možná, dokud jsou u moci „velikáni“ první fáze postkomunistického vývoje.“*¹⁰⁸ Toto konstatování, jež se prolíná s mými závěry o (dalším) působení KSČM, bych vztáhnul na všechny politické představitele, kteří jsou díky svému roku narození s minulým režimem spojeni, v minulém režimu vychováni a minulým režimem více či méně ovlivněni.

¹⁰⁷ HAVLÍK, V. – KOPEČEK, L: c. d., s. 195.

¹⁰⁸ PEHE, Jiří: *Tvrdím, že opoziční smlouva byla od začátku omyl.*

4. Je třeba reformovat volební systém?

Na základě předchozích kapitol si dovoluji tvrdit, že změna volebního systému v roce 2000 i platná úprava z roku 2002 byly kontraproduktivní a ve své podstatě zbytečné. Zvýšení počtu volebních krajů v kombinaci s D'Hondtovým dělitelem pro přepočítání hlasů na mandáty snížilo, oproti původnímu stavu, poměrnost volebního systému, a to je z mého pohledu špatně. Oproti tomu Miroslav Novák zastává, již od roku 1996, opačné stanovisko: „*Volební zákon by se neměl upravovat tak, aby byl ještě proporcčnější, než je dnes, ale naopak aby byly jeho většinové prvky výrazně posíleny.*“¹⁰⁹ „*Zachoval bych dnešní poměrný systém, kdy občané volí kandidátky politických stran, ale byl by obohacen o většinové prvky, například menší počet volebních obvodů.*“¹¹⁰

Jiří Pehe preferuje také většinový volební systém, oproti tomu Pavel Šaradín vidí některé jeho nevýhody a jako alternativu předkládá maďarský supersměšený volební systém.¹¹¹ Není mým cílem se zaplést do nekonečného argumentačního víru, co a proč je nejlepší. Jsem zastáncem „klasického“ poměrného volebního systému (tj. bez disproporcčních-většinových prvků) a to z toho důvodu, že více než kterýkoli jiný dokáže rozložit názory občanů do relativně objektivního procentního zastoupení a v podstatě všechny společenské trendy mají své – větší či menší – politické zastoupení. Toto je pro mě tím zásadním důvodem, proč preferovat poměrný volební systém.

Obecně lze konstatovat, že mezi politiky, odbornou veřejností i laickou veřejností nepanuje shoda, jak by měl volební systém vypadat. Také lze konstatovat, že většinu argumentů proti či pro nějakou změnu dokážou oponenti vyargumentovat, vyvrátit. Nejdůležitější jsou názory na politické scéně, protože politikové jsou těmi jedinými, kdo o případné změně bude rozhodovat. Prezident Klaus (tradičně) preferuje většinový volební systém, protože „*poslední většinová vláda u nás vznikla po volbách roku 1992 a v rámci stávajícího volebního systému žádné dlouhodobé řešení není možné,*“¹¹² a protože „*náš volební systém vede bohužel k malé*

¹⁰⁹ NOVÁK, Miroslav: *Volby 2006 z hlubšího pohledu*. Revue Politika, 2006, č. 6-7.

(www.revuepolitika.cz)

¹¹⁰ NOVÁK, Miroslav: *Ideální volební systém neexistuje*. Reflex, 2006, č. 25.

(www.reflex.cz).

¹¹¹ PEHE, Jiří – ŠARADÍN, Pavel: *Změňme volební systém*. RESPEKT, 11. června 2006.

(www.respekt.ihned.cz, nebo <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/zmenme-volebni-system/>).

¹¹² ČÁSENSKÝ, Robert a kol.: *Změňte volby, žádá Klaus*. iDNES.cz, 15. července 2004.

(www.zpravy.iDNES.cz)

podpoře většinových prvků, a tím vznikají patové situace, které vyvolávají právě ten stav, který máme. (...) Je proto nutné změnit volební systém nyní - vyhnuli bychom se tak patu při sestavování vlády.¹¹³ Nemohu se zbavit pocitu, že argumenty V. Klause pro změnu volebního systému jsou jen lacinými frázemi. V kapitolách výše jsem se pokusil dokázat, že volební systém není vinen nemožností sestavit vládu. Problém je spíše někde jinde. Stručně řečeno, „poměrný volební systém nutí strany mezi sebou mluvit, vytvářet krátkodobá i dlouhodobá partnerství založená na prosazování programových cílů, nutí strany se vzájemně tolerovat a docházet ke kompromisům a společným řešením,¹¹⁴ a tak se zdá, že změna volebního systému na většinový byla a je pro pana prezidenta jen snadným útekem před nutností dohody, ústupků, tolerance, atp.

Většinový volební systém preferuje i Karel Schwarzenberg,¹¹⁵ někteří členové ODS,¹¹⁶ a ODS jako celek ve své podstatě většinový volební systém také nezavrhl¹¹⁷, i když mají „v záloze“ i „poměrný systém“ v němž „vítěz dostává většinový bonus, což umožňuje snadnější sestavení koalice a vládnutí a je tam i spravedlivější přepočtení hlasů na mandát.“¹¹⁸ Podobnou vizi, tj. posílení většinových prvků při zachování poměrného systému (což si de facto z logiky věci protirečí), má i „politicky-zmrtvýchvstalý“ Miloš Zeman.¹¹⁹ Otázkou je, zda by se i ČSSD, byla-li by možnost, nepřiklonila k většinovému systému (či nějakému kvazivětšinovému).¹²⁰

„Někdo může namítnout, že si pomocí většinového systému chce rozdělit vliv ODS a ČSSD a ostatní strany budou účelově zničeny. I kandidát malé strany

¹¹³ HIKELOVÁ, H. – ADÁMKOVÁ, A. – PANUŠKA, M.: c. d.

¹¹⁴ PECHÁČEK, Štěpán: *Volební systém*. Blog.Respekt.cz, 7. ledna 2010, (<http://pechacek.blog.respekt.cz/>).

¹¹⁵ ZADRAŽILOVÁ, Jitka: *Schwarzenberg by rád snížil počet poslanců a změnil volební systém*. Mediafax.cz, 7. ledna 2010, <http://www.mediafax.cz/politika/2977809-Schwarzenberg-by-rad-snizil-pocet-poslancu-a-zmenil-volebni-system>.

¹¹⁶ Například Jan Svátek. SVÁTEK, Jan: *Ideální volební systém? Neexistuje*. <http://www.jansvatek.cz/content/article/detail/id/154>.

¹¹⁷ Vyplývá z rozhovoru s Mirkem Topolánkem pro RESPEKT. LAUDER, Silvie – ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina: *Mirek Topolánek: Klaus už na Hrad nepustíme*. Respekt, 21. 12. 2009. (<http://respekt.ihned.cz/>, totožné na: <http://www.topolank.cz/clanek/12080>).

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ HRADILEK, Ludvík – MACHOVÁ, Martina: *Volební systém se musí změnit, shodli se Klaus a Zeman*. Aktuálně.cz, 26. ledna 2010. (www.aktualne.centrum.cz).

¹²⁰ Domněnka vychází z faktických kroků ČSSD, např. návrh na zvýšení počtu volebních krajů. Zdroj: KOPECKÝ, Josef: *Paroubek i Topolánek vidí šanci změnit volební systém. Až soupeř vymění lídra*. iDNES.cz, 23. prosince 2009. (www.zpravy.idnes.cz)

*může ve svém volebním okrsku uspět. Když bude silnou osobností, ve svém okrsku známý, může porazit své méně kvalitní protikandidáty z velkých stran.*¹²¹ Toto tvrzení je sice do jisté míry pravdivé, ale značně zavádějící, neboť je opomenut výsledek takovýchto voleb – i kdyby totiž v některých obvodech vyhrály silné osobnosti z jiných než dvou velkých stran, v celku by si „vliv rozdělila ODS a ČSSD,“ neboť moc by se střídala mezi dvěma největšími stranami a zvolení lidé z jiných stran by neměli příležitost ovlivnit správu země.¹²² Nevylučuji možnost, že kýženým cílem dvou největších stran, i přes občasné popření, je přece jen většinový volební systém, jenž by jim umožnil vládnout samostatně, pravidelně se střídát u moci a vyloučil by ve své podstatě „nepohodlné“ menší koaliční partnery i „opovrhovanou“ KSČM. Většinový systém skutečně umožňuje vytvoření stabilní jednobarevné vlády, (de facto) jednobarevné opozice a pravidelné střídání dvou stran u moci. Také ale radikálně snižuje zastoupení různých politických názorů ve společnosti, neboť systému dominují pouze dvě strany, které mohou tohoto systému zneužít ve svůj mocenský prospěch. Nesouhlasím s tvrzením, že „většinový systém by mohl pomoci české politice vyběhnout z mnoha obtíží, které prožívá a občané s ní,¹²³ protože česká politika nezabředla do obtíží díky volebnímu systému.

O současně platném volebním systému říká Jakub Patočka, že je „mimořádně špatný, diskriminuje všechny nové politické projekty, diskriminuje všechny strany s podporou pod deset procent voličů, potlačuje váhu politických osobností a namísto skutečné živé demokracie nastoluje vládu partajní technokratické oligarchie. Je to vzácný případ proporčního systému, který je možná horší než čistý volební systém většinový. (...) Volání po zavedení většinového systému neustane, pokud se mnohem demokratičtější a spravedlivější poměrný systém nedočká důkladné reformy.“¹²⁴ Slovo demokratičtější může vyvolávat negativní konotace a M. Novák by správně namítl, že většinový volební systém není o nic méně demokra-

¹²¹ SVÁTEK, J.: *Ideální volební systém? Neexistuje.*

¹²² Typickým potvrzením je Spojené království Velké Británie a Severního Irska. Liberálové jsou třetí stranou ve stranickém systému, a to již od konce První světové války. V posledních volbách do House of Commons v roce 2005 sice strana získala 62 křesel z 646, vládne ale Labour Party, stejně jako v letech 1997-2005, předtím, v letech 1979-1997, vládla Conservative Party, ještě předtím zase Labour Party, atd. Třetí strana se na výkonu moci nepodílí, přestože její kandidáti dokážou v některých okresech vyhrát. Zdroj: Parliament.uk, House of Commons Library. *UK Election Statistics: 1945-2003*, <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-059.pdf>

¹²³ MARŠÁK, J.: *Většinový systém by byl pro ČR dobrým řešením.*

¹²⁴ PATOČKA, Jakub: *Tři návrhy na změnu volebního systému.* Blog.Aktuálně.cz, 2. října 2010, (<http://blog.aktualne.cz/blogy/jakub-patocka.php>).

tický než poměrný,¹²⁵ jisté je, že poměrný systém je ve své podstatě mnohem spravedlivější (objektivnější).

Za zmínku ještě stojí skutečnost, že většinový volební systém je ve své podstatě překonaný, od období první světové války země přecházely na poměrný volební systém a podíváme-li se na volební systémy v Evropě, tak poměrný volební systém jasně dominuje (i když s různým nastavením proměnných a v důsledku různě působící).¹²⁶

4.1. Volební systém pro Českou republiku

Zmínil jsem výše, že preferuji poměrný volební systém a proč. V následujících podkapitolách definuji konkrétní nastavení volebního systému a zdůvodňuji, proč se domnívám, že by měl být volební systém takto nastaven.

4.1.1. Volební kraj/-e

Se zvětšující se velikostí volebního kraje roste proporcionalita (a naopak), to je všeobecně přijímaným faktem.¹²⁷ Mohlo by se tedy zdát, že v rámci proporcionalnosti je třeba zrušit 14 volebních krajů a ustavit jeden, celou zemi. Avšak je třeba si uvědomit, že za stranu, která kandidovala v nyníšších 14 volebních krajích, mohlo kandidovat až 343 osob.¹²⁸ V případě jednoho volebního kraje se tak razantním způsobem snižuje možnost dostat se na kandidátní listinu, protože strany by většinou nanominovaly jen kandidáty, kteří „by se straně hodili“ a „co nejnižší možný počet“.¹²⁹ Navíc již nyní, kdy ve větších krajích může na kandidátní listině být až 36 kandidátů, se kandidátní listina stává pro mnohé nepřehlednou. Srovnajme to pak s kandidátní listinou, kde by bylo až 200 kandidátů!¹³⁰ Dalším faktorem, který je třeba zmínit, je určité odtržení kandidáta od konkrétní oblasti, konkrétních voličů. Reprezentativní (zastupitelská) demokracie je svým způsobem založena na skutečnosti, že občané-voliči a jejich vůle (postoje, názory), jsou re-

¹²⁵ NOVÁK, M.: *Volby 2006 z hlubšího pohledu*.

¹²⁶ CHYTILEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 319 an.

¹²⁷ SARTORI, G.: *Srovnávací ústavní inženýrství*, s. 21. Srov.: LEBEDA, T.: *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*, s. 63.

¹²⁸ Každý kraj má stanoven maximální počet kandidujících osob na kandidátní listině. Pokud by strana využila maximální počty ve všech krajích, mohlo by za ni kandidovat až 343 kandidátů. Viz: LexDATA.cz. *Zákon 37/2002 Sb.*, Příloha č. 2, http://abonent.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/0/C12571D20046A0B241256B50004943A6

¹²⁹ Tzn. 200 kandidátů, což se rovná celkovému počtu rozdělovaných mandátů.

¹³⁰ Logické by bylo, aby kandidátní listina obsahovala přesně 200 kandidátů, protože, ač je to téměř nemožné, v situaci, kdy by na listině bylo méně kandidujících osob, a strana vyhrála volby takovým způsobem, že by jí připadlo všech 200 mandátů, nebylo by je komu přidělit.

prezentovány určitým počtem konkrétních zvolených zástupců.¹³¹ Budou-li však tito poslanci voleni v jednom volebním kraji, identifikace volič-poslanec bude mnohem nižší, než v případě x-volebních krajů, kdy jsou konkrétní poslanci více spjati s konkrétní, větší či menší, oblastí.

Na základě tohoto nejsem zastáncem stanovení jednoho volebního kraje (tj. $M = 200$). Současný stav, 14 volebních krajů, však také není vyhovující, neboť poměr mandátů mezi nejmenším a největším volebním krajem je 5:25.

Návrhy volební reformy koaliční vlády Mirka Topolánka měly jako jednu z podmínek (předpokladů) zachování návaznosti volebních krajů na VÚSC.¹³² Je to z toho důvodu, že se zachováním návaznosti zůstanou zachovány i administrativní a technické podmínky pro organizaci voleb,¹³³ a také z toho důvodu, že na úrovni VÚSC jsou organizovány stranické buňky. Zachování návaznosti volebních krajů na VÚSC je logické a finančně nezatěžující. Čtrnáct různě velkých volebních krajů je však mnoho, domnívám se, že by se ve volebním systému mělo využít – abych nebyl nařčen z uměle vytvářených volebních krajů, tzv. gerrymanderingu – územních jednotek NUTS 2.¹³⁴ Vznikne tak osm oblastí s poměrem mezi nejmenší a největší 19:34 (volby 2002), 19:33 (volby 2006) či 20:33 (můj hypotetický model voleb 2010). Přestože rozdíl ve velikosti volebních krajů zůstává velký, důležité je, že i nejmenší volební kraje ($M = 19$) jsou dostatečně velké na to, aby v nich mohly získat mandát i malé strany.

4.1.2. Uzavírací klauzule

Uzavírací klauzule je uměle stanovená procentuální hranice, která má zabránit tříštění a polarizaci stranického systému. Při neexistenci klauzule by nastala situace, že by v PS byly zastoupeny strany, které by disponovaly cca jedním až pěti mandáty, což by mohlo zabránit vzniku stabilní většinové vlády, neboť tyto „ministrany“ by si mohly diktovat nesplnitelné požadavky a destabilizovat tak celý systém. A právě malé strany neskrývají své rozhořčení nad výší klauzule a ne-

¹³¹ HEYWOOD, Andrew: *Politologie*. Praha, EUROLEX BOHEMIA 2004, s. 90.

¹³² *Změna volebního systému pro volby do PSPČR*. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ ČSÚ: *Vymezení územních jednotek NUTS v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU*, [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti \(nuts 2\) a kraje \(nuts 3\) ceske republiky](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_nuts_2_a_kraje_nuts_3_ceske_republiky).

skrývají přání, aby se procentuální hranice snížila a jim se zvýšila šance na získání mandátů.¹³⁵

V modelových situacích zjišťuji, zda je 5% volební klauzule relevantní a oprávněná.

4.1.2.1. Model 2010, 3% uzavírací klauzule

Nebudu se vracet k volbám minulým a přepočítávat jejich výsledky podle jiných pravidel, využiji svůj model hypotetických voleb 2010. Na základě výsledků voleb 2002 měly všechny strany, kromě Strany zelených a Sdružení nezávislých, pod 1 % hlasů. V roce 2006 měly všechny strany, kromě SNK-ED, pod 1 % hlasů. V mém modelu voleb 2010 je Strana zelených zahrnuta a stejně tak SN (SNK-ED), pod hlavičkou VV. Tímto jsou zahrnuty všechny strany, které se v posledních dvou volbách pohybovaly kolem 3 % hlasů a výše. Nedomnívám se, že by nějaká jiná strana, po změně pravidel, tj. snížení procentuální hranice natolik posílila, že by se dostala „z nuly“ na hranici 3 %.

4.1.2.1.1. Varianta A, 7 stran

Model vychází z aktuálního volebního zákona, předpokládá existenci sedmi relevantních stran ve stranickém systému, z toho tři strany se pohybují pod 10 % hlasů a z toho jedna pod 5 % a jedna pod 4 %, (tj. ODS 25,94; ČSSD 29,92; KSČM 13,29; TOP09 10,70; KDU-ČSL 6,56, SZ 4,1 a VV 3,5 %) ¹³⁶ Rozdělení mandátů by vyšlo takto:

Tabulka 34: Volby 2010, varianta A, model 1

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	61	72	30	11	3	21	2

Zdroj: vlastní výpočty autora.

V modelu je třeba vzít v potaz i skutečnost, že současně platný volební systém vykazuje vůči malým stranám disproporci. Vezmu-li tedy v úvahu výše nově stanovené volební kraje (8), využiji-li data z mého modelu, použiji-li na přepočítání hlasů D'Hondtův dělitel (na úrovni volebních krajů) a zachovám-li 3% hranici pro vstup do skrutinia, pak budou výsledky takové:

¹³⁵ Např.: Rozhovor s Čestmírem Hofhanzlem, funkcionářem Konzervativní strany, který by navrhoval 2% klauzuli. Rozhovor s Petrem Cibulkou, předsedou Pravého Bloku, jenž 5% klauzuli nazývá bariérou, která popírá všechny logické i matematické zákony, z čehož vyplývá jediná možná hranice – 0,5%. Rozhovor s Pavlem Dohnalem, předsedou Moravanů, který uvádí, že logická by byla 0,5% hranice, protože 0,5% přesně znamená 1 poslanec. Citováno z: Politické spektrum, 13. září 2008 (video soubor), <http://www.ceskatelevize.cz/program/208452801340033.html?online=1>.

¹³⁶ Počet procent a z toho odvozený počet platných hlasů pro strany SZ a VV byly pro tento model stanoveny záměrně uměle; procenta ostatních stran vychází z modelu popsaného v kap. 3.1.6.4.1.

Tabulka 35: Volby 2010, varianta A, model 2

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	59	69	27	11	7	21	6

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Oproti předchozímu modelu můžeme pozorovat posílení malých stran na úkor velkých a s tím související růst vyděračského potenciálu obou malých stran. Kromě koalice ČSSD, KSČM a SZ (103 mandátů) by bylo možno vytvořit i koalici ODS, TOP09, KDU-ČSL, VV a SZ (104 mandátů), ale pětičlenná koalice by dle mého názoru byla nestabilní, stačilo by 5 hlasů z koalice, které by se postavily proti jakémukoli návrhu, a tím by byla vláda zablokována.

Stejný model (stejná data), ale se zachováním 5% klauzule, by vyprodukoval tyto výsledky:

Tabulka 36: Volby 2010, varianta A, model 3

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	TOP09
mandáty	64	71	31	12	22

Zdroj: vlastní výpočty autora.

4.1.2.1.2. Varianta B, 8 stran

Podle výzkumu veřejného mínění agentury SANEP se nyní kolem 3% hranice pohybuje i SPO. Přestože se nedomnívám, že by tento výsledek byl relevantní, a to i z toho důvodu, že se objevuje pouze v jednom z průzkumů, pro model a vyobrazení situace 8 stran ve stranickém systému jej lze využít. Zahrnu-li tedy i tuto stranu (se ziskem 3,1 %) do svého hypotetického modelu, rozdělení mandátů bude následující:

Tabulka 37: Volby 2010, varianta B, model 1

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV	SPO
mandáty	60	72	30	11	3	21	2	1

Zdroj: vlastní výpočty autora.

V modelu je třeba vzít v potaz i skutečnost, že současně platný volební systém vykazuje vůči malým stranám disproporcí. Přepočítám-li data při existenci osmi volebních krajů, výsledky budou o něco odlišné:

Tabulka 38: Volby 2010, varianta B, model 2

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV	SPO
mandáty	57	68	27	11	7	21	6	3

Zdroj: vlastní výpočty autora.

4.1.2.2. Model 2010, 4% uzavírací klauzule

V tomto modelu vycházím z platného volebního zákona, pouze je snížena volební klauzule z 5 % na 4 %. (Straně zelených jsem přidělil zisk hlasů těsně nad

limit – 4,1 %, VV zůstala pod limitem, zisky ostatních stran vychází z původního modelu). Výsledky hypotetických voleb 2010 by byly tyto:

Tabulka 39: Volby 2010, model 1

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09
mandáty	62	73	30	11	3	21

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Pro srovnání jsem vypočítal i modelovou situaci se stejnými daty, pouze byl změněn počet volebních krajů ze 14 na 8. Rozdělení mandátů by se změnilo následovně:

Tabulka 40: Volby 2010, model 2

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09
mandáty	60	71	29	12	6	22

Zdroj: vlastní výpočty autora.

4.1.2.3. 3%, 4% nebo 5% klauzule?

Na základě výše vypočítaných modelových situací hypotetických voleb 2010 se domnívám, že snížit klauzuli na 3% hranici by bylo nevhodné. Je pravděpodobné, že by se v současné situaci do PS PČR dostalo vícero malých stran, které by disponovaly zanedbatelným počtem mandátů, jejich zanedbatelná síla by se však mohla změnit ve značný vyděračský potenciál.

Při zkoumání, zda snížit procentuální hranici volební klauzule, je třeba kalkulovat s počtem volebních krajů. Z modelů je patrné, že mandátová síla malých stran se při využití osmi volebních krajů zvyšuje (resp. snižuje se disproporcionalita). Pro vlastní návrh volebního systému, v němž jsem si již stanovil osm volebních krajů a v němž počítám s D'Hondtovým dělitelem pro přepočítání hlasů na mandáty (více v následující podkapitole), bych volební klauzuli zachoval na 5% výši, a to z toho důvodu, že takto nastavená výše volební klauzule nefragmentuje stranický systém a nedává přespřílišný vliv (silný vyděračský potenciál) malým stranám. Snížení klauzule na 4 % je diskutabilní, dle mého názoru by se měla zachovat klauzule 5 % a kompenzovat to snížením klauzule pro koalice.

4.1.2.3.1. Volební klauzule pro koalice

Volební klauzule pro koalice nyní odpovídají násobkům pěti, tj. 10 % pro dvoučlenné koalice, 15 % pro tříčlenné a 20 % pro čtyř- a vícečlenné. Tato tzv. aditivní (sčítací) klauzule je pozůstatkem Ústavním soudem zrušené novely volebního zákona z roku 2000. Je to spíše atypické nastavení¹³⁷ a domnívám se, že by

¹³⁷ CHYTILEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUDEK, D.: c. d., s. 202.

se klauzule pro koalice měla navrátit k 7 % pro dvoučlenné, 9 % pro tříčlenné a 11 % pro čtyřčlenné koalice, aby tím bylo podpořeno sdružování neparlamentních stran a jejich šance na získání mandátů.

4.1.3. Volební formule, počet a charakter skrutinií

V předcházející podkapitole jsem zmínil, že ve svém návrhu volebního systému předpokládám využití D'Hondtova dělitele a také jsem jím přepočítával hlasy na mandáty ve všech modelech. D'Hondtův dělitel je považován za nejrozšířenější formuli na světě.¹³⁸ Odborníky je mu obecně přisuzováno mírné zvýhodňování větších stran,¹³⁹ Tomáš Lebeda však ve svém výzkumu dokazuje, že tento názor se odvíjí od způsobů měření proporcionality. A protože všechny doposud užívané přístupy k měření dis/proporcionality jsou svázány buď s kvótami, nebo s děliteli, vždy favorizují kvóty oproti dělitelům či naopak. Pro měření proporcionality neexistuje neutrální nástroj a T. Lebeda ve svém kompromisním přístupu v podobě váženého průměru Loosemore-Hanby a jeho vlastního RR indexu dokazuje, že D'Hondtův dělitel lze považovat dokonce za relativně nestranný.¹⁴⁰ Pominu-li problémy s určením skutečné míry dis/proporcionality, domnívám se, že i případná disproporčnost dělitele bude v osmi stanovených volebních krajích zanedbatelná, a není proto důvod uvažovat o jiné formuli (děliteli či kvótě). Výhodou D'Hondtova dělitele také je, že – na rozdíl od kvót, např. Hagenbach-Bischoffovy – neprodukuje zbytky a mandáty přidělí již v prvním skrutiniu. Postup přidělování mandátů je tedy snadnější, rychlejší a transparentnější.

Ze stanovení D'Hondtova dělitele také vyplývá počet a charakter skrutinií. Protože D'Hondt, jak bylo zmíněno, neprodukuje zbytky, pro přerozdělení hlasů na mandáty stačí jedno skrutinium, a to na úrovni osmi volebních krajů.

4.1.4. Charakter kandidátní listiny

Pořadí na kandidátních listinách určuje strana, voliči ale mají možnost udělit preferenční hlas až čtyřem kandidátům.¹⁴¹ Počet procent nutný pro přednostní obdržení mandátu (tj. přeskočení na první (přední) místo kandidátní listiny) je stano-

¹³⁸ NOVÁK, M.: *Ideální volební systém neexistuje*. Srovnej: LEBEDA, T.: *Hlavní proměnné proporcí volebních systémů*, s. 436.

¹³⁹ LEBEDA, T.: *Hlavní proměnné proporcí volebních systémů*, s. 436.

¹⁴⁰ LEBEDA, Tomáš: *Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů*, s. 883-912.

¹⁴¹ LexDATA.cz. *Zákon 480/2006 Sb.*,

http://abonent.lexdata.cz/lexdata/sb_free.nsf/0/C12571D20046A0B2C125721E004BFCBB.

veno na 5 %.¹⁴² I když se 5% hranice může zdát nízká, opak je – zvláště u velkých stran ve velkých volebních krajích – pravdou.

Tabulka 41: Minimální počet hlasů pro postup na přední místa kandidátní listiny

VK	ODS		ČSSD	
	100 %	5 %	100 %	5 %
Praha	317 224	15 862	152 962	7 649
StČK	243 012	12 151	190 607	9 531
MSK	171 565	8 579	247 382	12 370
JMK	186 779	9 339	200 619	10 031

Zdroj: www.volby.cz

Pevná kandidátní listina by se dala obhajovat argumentem, že v multipartismu je třeba určité stranické disciplíny, a proto strany na volitelná místa nominují většinou ty osoby, od kterých čekají „poslušnost.“ Prozkoumáme-li však preferenční hlasy ve volbách 2006, zjistíme určité „paradoxy,“ tj. mnohdy byl zvolen člověk jen proto, že byl na relativně vysokém místě na kandidátce, přestože pár příček pod ním byla osoba, která měla x-krát více hlasů.¹⁴³ Samozřejmě existuje námitka, že analyzovat a srovnávat preferenční hlasy je diskutabilní, protože ne všichni voliči je využívají, nicméně určitý vypovídací charakter mají. Otázkou tedy je, zda je nastavení stále do jisté míry vysoké procentuální podmínky pro preferenční hlasy doopravdy obhájitelné. A je třeba zmínit ještě související jev. Přestože procentuální hranice preferenčních hlasů klesá a podmínky se zjednodušují (dnes 5 %, v roce 2006 a dříve 7 %, ještě dříve 10 %, + další podmínky), objevil se nový „protitah“ – ve volební kampani nakonec neuskutečněných voleb v roce 2009 ODS zakázala kandidátům vést individuální kampaň a koncem roku 2009 se objevil návrh, aby se procentuální hranice zase zvýšila (na 7 %) a snížil se počet preferenčních hlasů (ze 4 na 2) – ironicky vyjádřeno: „*občanští demokraté pokračují v zápase o jisté pozice pro své vyvolené*“.¹⁴⁴

¹⁴² LexDATA.cz. *Zákon 480/2006 Sb.*

¹⁴³ Např. v Plzeňském kraji získala ČSSD 5 mandátů, jako poslední byl zvolen V. Grüner - 5. místo na listině, 580 pref. hlasů, zatímco M. Emmerová, která byla na 6. místě už nebyla zvolena, přestože získala 5 540 pref. hlasů [= 2. nejvyšší počet pref. hlasů v kraji, hned za J. Pospíšilem z ODS (6 937 hlasů)]. Stejně tak v Moravskoslezském kraji byl jako poslední (11.) za ČSSD zvolen P. Kubuš (1 096 hlasů), na 14. a 15. místě však byly osoby, které získaly 7 132, resp. 8 426 hlasů, ale zvoleny nebyly (počty jejich pref. hlasů odpovídaly 3. a 4. místu v celkovém pořadí v kraji!). V Praze získala ODS 14 mandátů, na 10. místě byl zvolen Z. Novotný (522 pref. hlasů), na 13. a 14. místě D. Rován a H. Mallotová (761 a 691 pref. hlasů), zatímco na 17. místě K. Slámová s 8 544 pref. hlasy už zvolena nebyla (výše jejich pref. hlasů odpovídala celkovému 5. místu v kraji). A tak bychom mohli pokračovat dále. Zdroj: www.volby.cz, a autorova vlastní statistika voleb 2006.

¹⁴⁴ MACKOVÁ, Martina: *Poslance vám vybereme. ODS škrtná preferenční hlasy*. Týden.cz, 12. prosince 2009. (www.tyden.cz).

Argumentem zastánců většinového systému je, že „většinový systém (...) zamezí anonymitě kandidátů. Kandidátní listiny působí jako nepřehledný seznam jmen. Šanci zvítězit ve svém obvodu má pouze silná a známá osobnost. Zkuste se zeptat obyčejných lidí, zda znají svého poslance, na kterého se mohou v případě potřeby obrátit. Troufnu si tvrdit, že drtivá většina lidí vám sice vyjmenuje několik mediálně známých politiků, kteří však nemají s jejich obvodem nic společného.“¹⁴⁵ Přestože je to pravdivé tvrzení,¹⁴⁶ lze s ním snadno polemizovat, protože i v poměrném systému lze výrazně spojit osobnost kandidáta a voliče. Stačí místo volby stranou uspořádané kandidátní listiny volit konkrétního kandidáta. Hlas pro kandidáta by byl zároveň hlasem pro stranu. Není to žádná mnou smyšlená varianta *ad absurdum*, ale v praxi vyzkoušený systém. „Jediný silný argument zastánců většinového volebního systému spočívá v tom, že místo anonymních straníků podporuje výraznější osobnosti. Finský volební systém při zachování proporcčnosti tuto nevýhodu velmi jednoduchým způsobem eliminuje.“¹⁴⁷ Do finského parlamentu (*Eduskunta*) se volí pomocí kandidátních listin, na nichž jsou kandidáti seřazeni abecedně a volič nevolí kandidátní listinu, ale konkrétního kandidáta. Hlasem pro kandidáta zároveň dává hlas straně.¹⁴⁸

Vize tohoto systému je zřejmá. Politické strany volíme (měli bychom volit) proto, že souhlasíme s jejich programem. Tento program (jeho části) však musí do reality uvést konkrétní osoby. Tím, že zvolíme konkrétního kandidáta, mu dáváme jasný mandát k tomu, aby spolu s ostatními naplňoval program. Volba tímto způsobem zaručuje, že žádný z kandidátů, ať je významnější, slavnější, či stranou sebevíce preferovanější, atp., nemá předem zaručeno zvolení.¹⁴⁹

4.1.5. Velikost zákonodárského sboru (počet poslanců)

Když se hovoří o obtížně sestavitelných vládách a o patových situacích, bývá zmiňován i sudý počet poslanců v Poslanecké sněmovně (200) a argumentuje

¹⁴⁵ SVÁTEK, J.: *Ideální volební systém? Neexistuje.*

¹⁴⁶ Jakub Kysloušek v této souvislosti píše: „V poměrných volebních systémech, kde jsou členové zákonodárského sboru voleni z kandidátních listin předkládaných politickými stranami a jejich koalicemi, klesá význam role konkrétních osob (nejen v očích voličů, nýbrž i z pohledu politologie). Citováno z: KYLOUŠEK, Jakub: *Osobnostní rozměr parlamentních voleb (kandidátní listiny, preferenční hlasy a základní charakteristika zvolených poslanců)*. In: ČALOUK, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, s. 108.

¹⁴⁷ PATOČKA, Jakub: *Tři návrhy na změnu volebního systému.*

¹⁴⁸ Country Studies: *Finland, Electoral System*, <http://countrystudies.us/finland/121.htm>.
Parliamentary Elections in Finland,

<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/aboutparliament/presentation/elections.htx>.

¹⁴⁹ Country Studies: *Finland, Electoral System.*

se, že stanovením lichého počtu poslanců by nikdy k patové situaci nemohlo dojít. Nejčastěji zaznívá požadavek zvýšit počet poslanců na 201.¹⁵⁰ Ačkoli se ztotožňují s požadavkem stanovení lichého počtu poslanců, nedomnívám se, že by se počet měl zvyšovat.

Rein Taagepera vzhledem k politologickému stanovení poměru mezi počtem obyvatel a počtem poslanců předpokládal (odhadoval), že velikost zákonodárského sboru v ČR je dokonce kolem 250 poslanců.¹⁵¹ To je teorie, v praxi však, podíváme-li se na aktivitu poslanců, můžeme snadno zjistit, že někteří jsou v PS „téměř jen do počtu.“

Tabulka 42: Srovnání účasti poslanců na hlasování (byl přihlášen, hlasoval pro, proti, zdržel se)

účast při hlasování	počet poslanců ¹⁵²
79 %-75 %	31 poslanců
74 %-70 %	21 poslanců
69 % a méně	31 poslanců

Zdroj: www.kohovolit.eu

K. Schwarzenberg v jednom rozhovoru připustil, že by byl pro snížení počtu poslanců; dle jeho představ by to mohlo být kolem 150 až 160 poslanců.¹⁵³ Ještě dříve, než o tom hovořil K. Schwarzenberg, jsem modeloval výsledky voleb 2006, v nichž by se místo 200 rozdělovalo pouze 151, 161, 171, 181 nebo 191 mandátů.

Tabulka 43: Výsledky voleb 2006, rozdělováno 151 mandátů

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
14VK (NUTS 3)	63	58	17	9	4
8VK (NUTS 2)	60	54	19	10	8

Zdroj: vlastní výpočty.

Tabulka 44: Výsledky voleb 2006, rozdělováno 161 mandátů

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
14VK (NUTS 3)	66	63	18	10	4
8VK (NUTS 2)	64	57	21	10	9

Zdroj: vlastní výpočty.

Tabulka 45: Výsledky voleb 2006, rozdělováno 171 mandátů

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
14VK (NUTS 3)	71	65	20	10	5
8VK (NUTS 2)	67	62	22	10	10

Zdroj: vlastní výpočty.

¹⁵⁰ ČALOUŠ, D.: *Volební systém a volební inženýrství: současný stav a možné změny*, s. 161.

¹⁵¹ TAAGEPERA, Rein: *Pro ČR doporučuji poměrný systém v malých vícemandátových obvodech*. CEVROREVUE, 2008, č. 6-7, s. 9.

¹⁵² Data platná k 30. lednu 2010.

¹⁵³ ZADRAŽILOVÁ, J.: *Schwarzenberg by rád snížil počet poslanců a změnil volební systém*.

Tabulka 46: Výsledky voleb 2006, rozdělováno 181 mandátů

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
14VK (NUTS 3)	74	68	23	10	6
8VK (NUTS 2)	72	63	24	11	11

Zdroj: vlastní výpočty.

Tabulka 47: Výsledky voleb 2006, rozdělováno 191 mandátů

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
14VK (NUTS 3)	78	71	25	11	6
8VK (NUTS 2)	75	69	24	12	11

Zdroj: vlastní výpočty.

Tabulka 48: Výsledky voleb 2006, rozdělováno 200 mandátů (pro srovnání)

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
14VK (NUTS 3)	81	74	26	13	6
8VK (NUTS 2)	80	71	25	13	11

Zdroj: www.volby.cz a vlastní výpočty.

Z výsledků lze vyzorovat, že poměr mezi koaliční vládou (ODS, KDU-ČSL a SZ) a opozicí (ČSSD, KSČM) zůstává těsný, díky lichému počtu poslanců však nedojde v žádném případě k situaci, kdy by se počet získaných mandátů vlády rovnal počtu získaných mandátů opozice. Zajímavé je, že v případě 14 volebních krajů a rozdělování 161, 181 a 191 mandátů by ODS vůbec nebyla schopna vytvořit vládu, naopak ČSSD by měla 3 možnosti. V případě rozdělování 151 a 171 mandátů by se ODS podařilo vytvořit koaliční vládu, disponující těsnou většinou jednoho hlasu. Poměry mezi vládou a opozicí v případě rozdělování mandátů na úrovni 8 volebních krajů nejsou tak těsné, vládu by ve všech případech mohla utvořit jak „pravice“ (ODS, KDU-ČSL, SZ), tak „levice“ (ČSSD, KSČM, SZ nebo ČSSD, KSČM, KDU-ČSL).

Cílem výše uvedených modelových situací není generalizovat a přinést závěr, které číslo je nejlepší, tj. jaký počet poslanců je vhodný. Pro svůj návrh volebního systému stanovuji počet poslanců na 151 a to z důvodů, že to nikterak nesníží kvalitu zákonodárského sboru ani demokratického systému obecně, výsledky jsou v poměru stejné, jako v případě rozdělování 200 mandátů, a také z ekonomických důvodů (a to i přesto, že to může znít jako „laciný důvod“).

4.2. Modelová situace 2010

4.2.1. Volby 2010 – 151 mandátů, 8 VK, D'Hondt, 5% klauzule

V modelu jsou využita vlastní vypočítaná data pro hypotetické volby 2010¹⁵⁴ a výše stanovené proměnné poměrného volebního systému, tzn., bude rozdělováno 151 mandátů v osmi volebních krajích pomocí D'Hondtova dělitele, klauzule pro postup do skrutinia je 5 %.

Tabulka 49: Volby 2010, model – 151 mandátů, 8 volebních krajů, D'Hondtův dělitel, 5% klauzule

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	43	51	21	9	6	15	6

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 50: Volby 2010, možné koaliční vlády, model 1

model 1	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM} + \text{SZ}}{78}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{KDU-ČSL}}{73}$
----------------	--	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 51: Volby 2010, možné koaliční vlády, model 2

model 2	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM} + \text{KDU-ČSL}}{81}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{SZ}}{70}$
----------------	---	---	--

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 52: Volby 2010, možné koaliční vlády, model 3

model 3	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{KDU-ČSL} + \text{SZ}}{79}$	x	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM}}{72}$
----------------	---	---	--

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Model nemá za cíl generalizovat, protože je to v podstatě nemožné. Ve volbách a z nich vzešlých výsledcích záleží především na konkrétní volební účasti a ne/vyrovnané podpoře stran ve volebních krajích, následně pak na konkrétním nastavení proměnných volebního systému. I když bude nastavení proměnných konstantní, výsledky budou vždy jiné. Nelze je přesně předpovědět, ani konkrétní představě přizpůsobit nastavení volebního systému.

V modelu, jehož data byla smyšlena, ale do jisté míry vychází z reálných výsledků, jsem chtěl zobrazit, zda by se stranický systém dokázal vypořádat s existencí 7 stran, z toho dvou malých (5,0 % a 5,1 %), které by se dostaly do skrutinia pro přerozdělování mandátů, a to v případě rozdělování o 49 mandátů méně a zároveň při snížení počtu volebních obvodů (a ponechání D'Hondtova dělitele a 5% klauzule pro postup do skrutinia). Z tabulek výše, zvláště z *modelu 1 a 2*, lze tvrdit, že by ani polarizovaný pluralismus (tj. existence 7 stran), nemusel být překážkou pro vytvoření stabilní většinové vlády. Byla by to vláda středolevicová,

¹⁵⁴ Data vychází z mého prvotního modelu hypotetických voleb 2010, popsáno v kapitole 3.1.6.4.1.

protože levice tyto hypotetické volby vyhrála. V *modelu 3* jsem zobrazil situaci, že by bylo možno vytvořit vládu i pod vedením ODS, tato vláda by však byla programově heterogenní a počet koaličních partnerů by do jisté míry zabraňoval efektivní vládě – není to však koalice zcela nemožná.

4.2.2. Volby 2010 podle návrhu volebního zákona od KDU-ČSL¹⁵⁵

V případě rozdělování 151 mandátů ve 14 volebních krajích,¹⁵⁶ dle návrhu zákona od Jiřího Stodůlky (KDU-ČSL), by hypotetické volby dopadly takto:

Tabulka 53: Volby 2010 dle návrhu volebního zákona od KDU-ČSL

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	41	47	21	10	8	16	8

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 54: Volby 2010 dle návrhu KDU-ČSL, možné koaliční vlády, model 1

model 1	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM} + \text{SZ}}{76}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{KDU-ČSL}}{75}$
----------------	--	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 55: Volby 2010 dle návrhu KDU-ČSL, možné koaliční vlády, model 2

model 2	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM} + \text{KDU-ČSL}}{78}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{SZ}}{73}$
----------------	---	---	--

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 56: Volby 2010 dle návrhu KDU-ČSL, možné koaliční vlády, model 3

model 3	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{KDU-ČSL} + \text{SZ}}{83}$	x	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM}}{68}$
----------------	---	---	--

Zdroj: vlastní výpočty autora.

4.2.3. Volby 2010 podle vládního návrhu¹⁵⁷

Dle neuskutečněného vládního návrhu volebního zákona by výsledky hypotetických voleb, při rozdělování 151 mandátů, dopadly následovně:

Tabulka 57: Volby 2010 dle vládou vybraného návrhu

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	39	67	16	7	3	14	5

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 58: Volby 2010 dle vládního návrhu, model 1

model 1	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM}}{83}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{KDU-ČSL} + \text{SZ}}{68}$
----------------	--	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

¹⁵⁵ Návrh zákona popsán v kapitole 2.2.2.

¹⁵⁶ A stejně tak v 8 volebních krajích (NUTS 2), protože celková čísla budou stejná, lišit se bude jen přidělení mandátů konkrétním lidem v konkrétních volebních krajích.

¹⁵⁷ Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2009.

Tabulka 59: Volby 2010 dle vládního návrhu, model 2

model 2	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM} + \text{SZ}}{86}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{KDU-ČSL}}{65}$
----------------	--	---	---

Zdroj: vlastní výpočty autora.

Tabulka 60: Volby 2010 dle vládního návrhu, model 3

model 3	$\frac{\text{ČSSD} + \text{KSČM} + \text{KDU-ČSL}}{90}$	x	$\frac{\text{ODS} + \text{TOP09} + \text{VV} + \text{SZ}}{61}$
----------------	---	---	--

Zdroj: vlastní výpočty autora.

4.2.4. Srovnání proporcionality

U třech výše vypočítaných modelů hypotetických voleb jsem pomocí programu ElectMach¹⁵⁸ vypočítal index deformace. Jestliže se výsledek indexu rovná hodnotě 1, znamená to dokonalou reprezentaci, je-li hodnota < 1, je strana podreprezentována, je-li hodnota > 1, je strana nadreprezentována.

Tabulka 61: Index deformace, vlastní model hypotetických voleb 2010

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	1,098	1,129	1,046	0,908	0,795	0,928	0,779

Zdroj: vlastní výpočty autora pomocí programu ElectMach.

Tabulka 62: Index deformace, model hypotetických voleb podle návrhu KDU-ČSL

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	1,047	1,040	1,046	1,009	1,060	0,990	1,039

Zdroj: vlastní výpočty autora pomocí programu ElectMach.

Tabulka 63: Index deformace, model hypotetických voleb podle vládního návrhu

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ	TOP09	VV
mandáty	0,996	1,483	0,797	0,706	0,397	0,866	0,649

Zdroj: vlastní výpočty autora pomocí programu ElectMach.

Tabulka 64: Index deformace – pro srovnání, volby 2006

strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
mandáty	1,145	1,145	1,015	0,899	0,477

Zdroj: vlastní výpočty autora pomocí programu ElectMach.

Pomocí stejného programu jsem také vypočítal *Loosemore-Hanby index* (D), který bývá označován za nejčastěji používanou metodou,¹⁵⁹ přestože toto tvrzení může být diskutabilní,¹⁶⁰ a také *Least squares index* (Lsq), který do jisté míry

¹⁵⁸ Software k volebním analýzám volebních dat ElectMach. Brno, ISPO FSS MUNI, <http://ispo.fss.muni.cz/electmach-1>.

¹⁵⁹ LEBEDA, Tomáš: *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření proporcionality*, s. 660. Srovnej: CHYTI-LEK, R. – ŠEDO, J. – LEBEDA, T. – ČALOUD, D.: c. d., s. 81.

¹⁶⁰ Jakub Charvát se v recenzní stati na knihu *Volební systémy* od autorů R. Chytilka, J. Šeda, T. Lebedy a D. Čalouda pozastavuje nad tvrzením, že Loosemore-Hanby index je nejpoužívanější metodou a označuje toto tvrzení za sporné. Na základě výzkumů světových politologů tvrdí, že nejčastěji využívaným je Gallagherův index = *Least squares index*. Citováno z: CHARVÁT, Jakub: *Volební systémy*. Recenzní stať, http://clovek.ff.cuni.cz/pdf/charvat_recenznistat_17.pdf.

řeší citlivost Loosemore-Hanby indexu na velký počet malých stran.¹⁶¹ Výsledky Loosemore-Hanby indexu se pohybují na škále 0-100, 0 představuje absolutní proporcionalitu, 100 absolutní disproporcionalitu. Na stejné škále se pohybují i výsledky Least squares indexu.¹⁶²

Tabulka 65: Loosemore-Hanby index a Least squares index

	D	Lsq
vlastní model	7,01	4,31
model KDU-ČSL	3,59	2,79
vládní model	14,45	11,10
volby 2006 (oficiální výsledky)	9,99	6,90

Zdroj: vlastní výpočty autora pomocí programu ElectMach.

Pro výpočet proporcionality „*existují dvě velké rodiny indexů založené na dvou velmi odlišných vnímáních proporcionality. Rozhodnutím se pro jeden nebo druhý koncept předem významně ovlivňujeme výsledek měření.*“¹⁶³ Pro srovnání a nalezení určité objektivit jsem na základě výzkumu Tomáše Lebedy vypočítal i RR index a *Vážený průměr D a RR indexů*.

Tabulka 66: RR index a Vážený průměr D a RR indexů

	RR	VP RR a D indexů
vlastní model	11,42	8,48
model KDU-ČSL	5,63	4,27
vládní model	32,57	20,49
volby 2006 (oficiální výsledky)	12,65	10,87

Zdroj: vlastní výpočty autora.

¹⁶¹ LEBEDA, T.: *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření proporcionality*, s. 668.

¹⁶² Tamtéž, s. 661 a 668.

¹⁶³ Tamtéž, s. 677.

Závěr

Tato práce se zabývala reformou volebního systému do Poslanecké sněmovny PČR. V jednotlivých kapitolách byly analyzovány hlavní proměnné volebního systému, poslední návrhy na jeho reformu a problémy související s volebním systémem. V závěrečné kapitole jsem stanovil vlastní nastavení primárních i sekundárních proměnných, netvrdím však, a ani nemohu, že je to jediné správné řešení. Na reformě volebního systému je třeba celospolečenský konsensus, a proto se domnívám, že je důležité hledat a analyzovat možnosti, zkoumat různá nastavení a tím se dopracovat k takovému nastavení proměnných, které bude „neutrální.“

V úvodu práce byly stanoveny tři hypotézy a dvě výzkumné otázky: (H1) *Volební systém užitý v letech 1996-1998 a 2002-2006 není zodpovědný za obtížné sestavování stabilních většinových vlád.* Tato hypotéza byla jasně dokázána ve třetí kapitole a příslušných modelových situacích. Obvinění, že za stále se opakující nemožnost vytvoření stabilní většinové vlády může volební systém, je neoprávněné. V modelových situacích jsem zřetelně prokázal, že se stranami, které byly v letech 1996, 1998, 2002 a 2006 součástí stranického systému, by bylo možno vytvořit minimálně jednu většinovou vládu. Skutečný problém volebního a stranického systému však souvisí s další hypotézou: (H2) *Pokud by ve stranickém systému nefigurovala KSČM, pak by se sestavování vlád stalo snadnějším.* I tato hypotéza byla zřetelně prokázána. Ve všech modelových situacích, jež vycházely z oficiálních výsledků, jsem si stanovil podmínku, že KSČM bude brána jako relevantní politická strana. Díky této podmínce se ve všech případech podařilo sestavit jednu či více většinových vlád. Ze skutečnosti však víme, že sestavování vlád v roce 1996, 1998, 2002 i 2006 bylo velice problematické, koaliční vlády disponovaly těsnou většinou, koalice byly programově nekoherentní a nestandardní. Důvodem pro toto však nebylo/není „špatné“ nastavení volebního systému, jež by neumožňovalo vytvoření žádné většinové vlády, nýbrž třetí nejsilnější strana, která je ve stranickém systému přehlížena, disponuje nulovým koaličním potenciálem a blokuje značnou část mandátů. A nikoli „problém s volebním systémem“, ale problém s KSČM je třeba vyřešit.

Odpověď na výzkumnou otázku: (V1) *Byla změna volebního systému probíhající v letech 2000-2002 zbytečná?*, se nepodařilo zcela přesvědčivě nalézt, neboť v této souvislosti záleží na úhlu pohledu. Domnívám se však, že původní

volební systém platný v letech 1996 a 1998 fungoval dobře a nebyl problémem s extremistickými (antisystémovými) stranami a animozitou mezi čelními představiteli politických stran, bylo možno utvořit stabilní většinové vlády – toto tvrzení potvrzují modelové situace. Mnozí autoři považují reformu volebního systému z roku 2000 za mocenský kalkul, jiní reformu obhajují. Přikláním se spíše k verzi mocenského kalkulu, protože zavedení většinového volebního systému (resp. takového nastavení poměrného systému, které je ve výsledcích podobné výsledkům většinového volebního systému) lze interpretovat jako pokus o snadné „vyvléknutí se“ z nutnosti dělat kompromis, uznat názor jiného subjektu.¹⁶⁴ Nesnižuji tím většinový volební systém, uznávám jeho přednosti, tj. především jednobarevné stabilní vlády. Na druhou stranu je však otázkou k zamyšlení, zda je na většinový volební systém (či kvazivětšinový, kvaziproporční) připravena společnost a zvláště, zda jsou na něj připraveny politické strany. Ze situace posledních let lze vyzorovat vzájemnou nesnášenlivost mezi (především) dvěma největšími stranami, ODS a ČSSD a také prosazování reformy takovým stylem, že strana A něco schválila, strana B to zevrubně zkritizovala, a postavila na tom (negativní) kampaň; z nutných reform se tak stal „trhací kalendář.“ Ve většinovém (kvazivětšinovém) volebním systému by se reformy přijímaly jistě snadněji, neřeší to však problém, který nelze vyloučit, tj. že by každé čtyři roky vyhrála ta druhá ze dvou velkých stran a rozběhnuté reformy by pozměnila, stornovala, atp. jako nevyhovující a zavedla by reformy podle vlastního scénáře. A za další čtyři roky by tento vládní kolotoč nastal znovu... Vzhledem k tomuto jsem přesvědčen, že zavedení většinového (kvazivětšinového) volebního systému by u nás, alespoň v tuto chvíli a ještě po následujících pár letech, bylo svým způsobem kontraproduktivní.

Odpověď na druhou výzkumnou otázku: (V2) *Lze docílit posílení vztahu mezi poslancem a voličem, jak to chtějí zastánci většinového volebního systému, i v poměrném volebním systému?*, lze nalézt mnohem přesvědčivěji, avšak nelze vyloučit, že bude mnohými odborníky vnímána jako irelevantní. Docílit posílení vztahu mezi poslancem a voličem v poměrném systému skutečně lze, navíc by se

¹⁶⁴ To, že se kalkul s takovým nastavením proměnných, aby přinesl předpokládané výsledky, nemusí povést, lze dokázat modelovou situací D. Čalouda voleb 2006, jejichž výsledky přepočítal podle nastavení reformy z roku 2000. Mandáty by obdržely pouze 4 strany (SZ žádný), KDU-ČSL pouze 1, KSČM 8, ČSSD 93 a ODS 98. Pozice KDU-ČSL disponující pouze 1 mandátem by byla irelevantní. A přestože ODS by k většinové vládě chyběly pouze 3 hlasy, nebyla by schopna většinovou vládu vytvořit. Většinovou vládu by však nevytvořila ani ČSSD, protože při vyloučení KSČM to nelze. Situace by tak byla i přes účelovou reformu zablokována... Citováno z: ČALOUD, D.: *Volební systém a volební inženýrství: současný stav a možné změny*, s. 157.

tím omezil vliv „stranického zákulisí.“ Po příkladu Finska lze místo kandidátní listiny volit přímo kandidáta, kdy hlas pro kandidáta by byl zároveň hlasem pro stranu. Tato argumentace je relativně snadno napadnutelná, a protože by analýza této problematiky vydala na samostatnou práci, podrobněji jsem se jí nezabýval. Cílem bylo pouze předestřít, že existuje alternativa. V této souvislosti lze tedy na výzkumnou otázku skutečně odpovědět kladně.

Problematické se stalo i zkoumání platnosti poslední hypotézy: (H3) *Jestliže ponecháme D'Hondtův dělitel pro přepočítání hlasů na mandáty, ale snížíme počet volebních krajů na 8, pak bude volební systém, oproti současnému stavu, lépe odpovídat vůli voličů a stane se neutrálním ke všem stranám.* Tato hypotéza se nepodařila jednoznačně potvrdit, spíše naopak. Přestože v modelové situaci hypotetických voleb 2010 i malé strany, jejichž zisky hlasů se pohybovaly těsně nad 5% hranicí, a zároveň při existenci 7 stran ve stranickém systému, získaly relativně velký počet mandátů, tak dle indexu deformace a indexu proporcionality Loosemore-Hanby (D), Least squares indexu (LSq), indexu RR a váženého průměru D a RR indexů lze konstatovat, že navržený volební systém není neutrální, nýbrž mírně disproporční vůči malým stranám. Při srovnání s návrhem reformy od KDU-ČSL je patrné, že návrh KDU-ČSL je mnohem proporčnější. Ovšem při pohledu na možné koaliční vlády je zřejmé, že „téměř dokonalá“ proporcionalita návrhu KDU-ČSL by v modelové situaci hypotetických voleb umožnila vznik pouze těsně většinových vlád (minimálních vítězných koalic), resp. byla by snížena variabilita. Oproti tomu model hypotetických voleb 2010 podle mého návrhu sice není „dokonale proporční“, nicméně nelze popřít, že by malé strany nebyly reprezentovány zanedbatelně a také, že by nebylo možné vytvořit stabilní většinovou vládu, disponující výraznějším odstupem od zisku opozice. Navíc je třeba zmínit, nikoli jako obhajující argument, nýbrž jako argument podpůrný, že návrh KDU-ČSL je složitý, tzn. přepočítání hlasů na mandáty je svým způsobem komplikovaný, má několik fází, kdežto využití D'Hondtova dělitele na úrovni osmi volebních krajů je „snadné a zřetelné.“

Rozdíl ve srovnání obou návrhů s vládním návrhem je zřejmý a předpokladatelný. Vládní návrh měl sice za cíl reformu volebního zákona v tom smyslu, aby garantovala vyšší míru proporcionality (tzn. využití Hagenbach-Bischoffovy kvóty), ale zároveň aby přidělila bonus vítězi. Samo využití bonifikace vítěze deformuje proporcionalitu, kterou nemůže „vyrovnat“ ani Hagenbach-Bischoffova kvóta. Při

pohledu na index deformace lze konstatovat, že zadání vládní reformy si protirečí a „garance proporcionality“ je pouhou frází. V souvislosti s vládní reformou je třeba si uvědomit ještě jednu skutečnost. Autoři vládou vybraného návrhu jsou Ladislav Mrklas a Petr Sokol, vyučující spojení s CEVROinstitutem, což je think tank personálně napojený na ODS (v Akademické radě je zastoupen např. JUDr. J. Pospíšil, RNDr. A. Vondra; členem Správní rady je MUDr. I. Langer). Aniž bych se chtěl autorů návrhu dotknout, domnívám se, že návrh není vůbec neutrální a nelze vyloučit, že je „šitý na míru“ ODS, resp. pravděpodobně by do určité míry mohl fungovat, pokud bude vyhrávat pravice. V případě, že by totiž vyhrála levice (ČSSD), a ve světle doposud platného faktu vyloučení KSČM, je patrné, že by se ČSSD ani v případě bonusu nepovedlo (nemuselo povést) sestavit vládu. Důkazem může být model hypotetických voleb 2010 podle vládního návrhu. I při existenci sedmi stran ve stranickém systému by ČSSD měla pouze jednoho, maximálně dva partnery, SZ a KDU-ČSL. Jejich koalice by však disponovala pouze 77 mandáty (většina znamená 76) a o „stabilní většinové vládě“ nelze hovořit. Zato pravice, v případě vítězství, má na výběr z více koaličních partnerů a vytvoření většinové vlády by pro ni bylo mnohem snadnější.

Na základě přečtené literatury, vlastní analýzy i skutečných událostí na politické scéně tvrdím, že současný volební systém má své nedostatky, ale žádná z doposud navrhovaných reforem není schopna se vypořádat s hlavním problémem, existencí komunistické strany, a proto je nutné se před samotnou reformou volebního systému vypořádat (1) s existencí KSČM a (2) s postkomunistickými politiky, kteří nebyli vychováni v demokratické společnosti a jejich návyky a způsoby jsou ovlivněné minulým režimem. Poté bude možné zavést celospolečenskou diskuzi o reformě volebního systému. O takové reformě, která bude poměrně vyjadřovat vůli občanů a názory ve společnosti, nebude vyloženě viditelněji či skrytěji výhodná pro tu či onu stranu, nebude od ní předem očekáváno, že přinese takové a takové výsledky, protože to je irelevantní, a zároveň budou nastavené mechanismy a jejich fungování snadno pochopitelné.

Literatura k tématu voleb a volebních systémů je od voleb k volbám důkladněji zpracována, autoři využívají nejnovějších politologických metod, výzkumy spojené s tématem jsou zpracovány na základě detailních a objektivních informací a český politologický výzkum v oblasti volebních systémů se může směle srovnávat

s publikacemi zahraniční provenience. Velkou zásluhu na tom má především Tomáš Lebeda, jeden z předních českých odborníků na poměrné volební systémy.

Výzkum v oblasti volebních systémů a úvahy o reformě volebního systému pro volby do PS PČR budou pokračovat i nadále. Ideální systém neexistuje, a proto je důležitý každý výzkum a každá úvaha. Pomocí hledání nedostatků v jednotlivých návrzích bude možné nalézt takové řešení volební reformy, které bude nakonec akceptováno. Intenzita výzkumu bude pravděpodobně záviset především na tom, jak dopadnou květnové volby 2010 – jaké budou možnosti vytvoření stabilní většinové vlády, zda a jak, se projeví disproportionálnita v obdržených mandátech apod.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Aktualizované znění zákona 247/1995 Sb.

CERQUEIROVÁ, Andrea: *Strana zelených se mezi parlamentní strany vrátila*, <http://www.zeleni.cz/4426/clanek/strana-zelenych-se-mez-parlamentni-strany-vratila/>.

Country Studies: *Finland, Electoral System*, <http://countrystudies.us/finland/121.htm>.

ČÁSENSKÝ, Robert a kol.: *Změňte volby, žádá Klaus*. iDNES.cz.

Český statistický úřad. Volební server ČSÚ, *Volby.cz*, www.volby.cz.

Český statistický úřad. *Vymezení územních jednotek NUTS v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU*, [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_\(nuts_2\)_a_kraje_\(nuts_3\)_ceske_republiky](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_(nuts_2)_a_kraje_(nuts_3)_ceske_republiky)

Dlouhé kolísání vyústilo v tutěž vládu bez Grosse. HN, 2004.

Eduskunta.fi. *Parliamentary Elections in Finland*, <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/aboutparliament/presentation/elections.htm>.

ELIÁŠOVÁ, Kateřina: *Vláda vybrala tři možnosti, jak změnit volební systém*. Aktuálně.cz.

Factum Invenio. Výzkum veřejného mínění, listopad 2009, <http://factum.cz/tz383.html>.

Gross jde na Hrad. Bude premiérem? iDNES.cz.

HIKLOVÁ, Hana – ADÁMKOVÁ, Alena – PANUŠKA, Miroslav: *Klaus: S většinovým volebním systémem bychom na tom byli lépe*. Rozhlas.cz.

HOLUB, Petr – BAROCH, Pavel: *Strany se shodly, vládu povede Paroubek*. HN, 2005.

HOLUB, Petr – ELIÁŠOVÁ, Kateřina – KROPÁČEK, Jiří: *Volby bez patu? Ministerstvo už ví, jak na to*. Aktuálně.cz.

Hlavní problémy premiéra Grosse. iDNES.cz.

HRADILEK, Ludvík – MACHOVÁ, Martina: *Volební systém se musí změnit, shodli se Klaus a Zeman*. Aktuálně.cz.

CHUNDELA, Tomáš: *Lux se smířil s tím, že chystá jen jepičí vládu*. MF DNES, 1997.

CHUNDELA, Tomáš – PERGLER, Jan: *Podobu nové vlády se pokusí načrtnout lidovecký šéf Lux*. MF DNES, 1997.

JUŘICA, Adam: *Zelení a pravice? Ale kdepak*. ePortál.cz.

KDU.cz. *Stručná historie Československé strany lidové*, <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10162&IDCI=14798>.

KOPECKÝ, Josef: *Paroubek i Topolánek vidí šanci změnit volební systém. Až soupeř vymění lídra*. iDNES.cz.

KREČ, Luboš: *Vláda projedná zákaz KSČM*. HN, 2009.

KUBÍK, Jiří: *Nevytvoří-li vládu dnešní koalice, hrozí nové volby*. MF DNES, 1996.

KUBÍK, Jiří – SLONKOVÁ, Sabina: *Pilip s Rumlem vyzvali Klause, aby odešel*. MF DNES, 1997.

LAUDER, Silvie – ŠAFAŘÍKOVÁ, Kateřina: *Mirek Topolánek: Klause už na Hrad nepustíme*. Respekt, 2009.

LUSTIGOVÁ, Martina: *Volby vyhrála pravice, přesto skončily patem*. Radio.cz.

MACKOVÁ, Martina: *Poslance vám vybereme. ODS škrťá preferenční hlasy*. Týden.cz.

MAŇÁK, Vratislav: *Vlevo, nebo vpravo? Zelení rozhodnou na sjezdu*. ČT24.cz.

MEDIAN. *Výzkum veřejného mínění, prosinec 2009*,
http://www.median.cz/docs/preference_2009_12.pdf.

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Změna volebního systému pro volby do PSPČR*,
<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?i=33&o=23&k=4979&d=294987>.

Minuty a hodiny po volbách. HN, 2006.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. KDU-ČSL, archiv autora.

Odpůrci komunismu žádají zrušení KSČM – prý porušuje ústavu a zákony. ČT24.cz.

Palas zůstává, Grossova vláda je kompletní. iDNES.cz.

Parliament.uk, House of Commons Library. *UK Election Statistics: 1945-2003*,
<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2003/rp03-059.pdf>

PATOČKA, Jakub: *Tři návrhy na změnu volebního systému*. Blog.Aktuálně.cz.

PETŘÍK, Michal: *Zelení jsou novou levicí*. ePortál.cz.

PEHE, Jiří: *Jak dopadly volby, a proč?*,
<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/jak-dopadly-volby-a-proc>.

PEHE, Jiří: *Tvrdím, že opoziční smlouva byla od začátku omyl*,
<http://www.pehe.cz/clanky/1999/tvrdim-ze-opozicni-smlouva-byla-od-zacatku-omyl>.

PEHE, Jiří – ŠARADÍN, Pavel: *Změňme volební systém*. Respekt, 2006.

PECHÁČEK, Štěpán: *Volební systém*. Blog.Respekt.cz.

Petice Zrušme komunisty,
<http://www.zrusmekomunisty.cz/index.php>.

PITHART, Petr: *Nesplacené dluhy? 14 let po pádu komunismu*. Projev na setkání s agentskými intelektuály v Buenos Aires, 5. prosince 2003,
http://www.pithart.cz/archiv_textu_detail.pp?id=226.

Politické spektrum, 13. září 2008 (video soubor),
<http://www.ceskatelevize.cz/program/208452801340033.html?online=1>.

PRAVEC, Josef – KOPECKÝ, Josef: *Špidla chce sestavit vládu*. HN, 2002.

Programové prohlášení vlády,
<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>.

Pyrrhovo vítězství Zemana, pravice je silnější. HN, 1998.

Rozhodnuto, Špidla drtivě prohrál. iDNES.cz.

SANEP. *Výzkum veřejného mínění, prosinec 2009 - leden 2010*,
<http://sanep.cz/sid=0e6aa20d4fc8460b1daafa4bf75069b/pruzkumy/stranicke-preference-prosinec-leden---aktualizovano/>.

SLONKOVÁ, Sabina – KUBÍK, Jiří: *ČSSD dala najevo, že podpoří vládu*. MF DNES, 1996.

STEM. *Výzkum veřejného mínění, leden 2010*,
<http://stem.cz/clanek/1904>.

SVÁTEK, Jan: *Ideální volební systém? Neexistuje*.
<http://www.jansvatek.cz/content/article/detail/id/154>.

Špidla rezignoval, padne vláda. iDNES.cz.

Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2009.

Ústava České republiky.

Volby skončily patem, pravice nemá většinu. iDNES.cz.

ZADRAŽILOVÁ, Jitka: *Schwarzenberg by rád snížil počet poslanců a změnil volební systém*. Mediafax.cz.

Zákaz propagace komunismu. Analýza Centra strategických studií. Revue Politika, 2005.

Zákon 37/2002 Sb.

Zákon 480/2006 Sb.,

Zeman stanul v čele Poslanecké sněmovny. MF DNES, 1996.

Změna stylu politiky ODS zůstává pro Luxe podmínkou uzavření koalice. HN, 1998.

LITERATURA

BEDNÁŘ, Miroslav: *Dvacet let svobody*. Revue Politika, 25. října 2009. (www.revuepolitika.cz).

BRACHTL, Václav: *Srovnání proporcionality navrhovaných úprav volebního systému do dolní komory českého parlamentu*. European Electoral Studies, 4, 2009, č. 1, s. 56-65.

ČALOUD, Dalibor: *Volební systém a volební inženýrství: současný stav a možné změny*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, 219 s.

ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil: *Politické strany a jejich systém v období 2002-2006*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, 219 s.

FIALA, Petr – HLOUŠEK, Vít: *Stranický systém České republiky*. In: FIALA, Petr – HERBUT, Ryszard a kol.: *Středoevropské systémy politických stran*. Brno, IIPS MUNI 2003, 255 s.

FOLTÝN, Tomáš: *Parlamentní volby 2006 v kontextu parlamentních voleb okolních zemí*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, 216 s.

HAVLÍK, Vlastimil – KOPEČEK, Lubomír: *Krise vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení*. Politologický časopis, 2008, č. 3, s. 183-205.

HEYWOOD, Andrew: *Politologie*. Praha, EUROLEX BOHEMIA 2004, 416 s.

HOSKOVEC, Libor: *Stane se rok 2008 rokem volebních reforem v České republice?* Slovenská politologická revue, VIII, 2008, č. 3, s. 126-132.

CHARVÁT, Jakub: *Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému*. European Electoral Studies, 4, 2009, č. 1, s. 66-89.

CHARVÁT, Jakub: *Volební systémy*. Recenzní stať, http://clovek.ff.cuni.cz/pdf/charvat_recenznistat_17.pdf.

CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub – LEBEDA, Tomáš – ČALOUD, Dalibor: *Volební systémy*. Praha, Portál 2009, 375 s.

KLÍMA, Michal: *Skrytá velká tichá koalice*. Politologický časopis, 1999, č. 2, s. 170-182.

KLOKOČKA, Vladimír: *Ústavní zřízení České republiky*. Praha, Vyšehrad 1997, 46 s.

KUBÁT, Michal: *Hybrid pochybné kvality*. Reflex, 2009, č. 8, <http://reflex.cz/Clanek35077.html>.

KYLOUŠEK, Jakub: *Osobnostní rozměr parlamentních voleb (kandidátní listiny, preferenční hlasy a základní charakteristika zvolených poslanců)*. In: ČALOUD, Dalibor – FOLTÝN, Tomáš – HAVLÍK, Vlastimil – MATUŠKOVÁ, Anna (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno, ISPO FSS MUNI 2006, 219 s.

LEBEDA, Tomáš: *Hlavní proměnné proporcí volebních systémů*. Sociologický časopis, 37, 2001, č. 4, s. 425-448.

LEBEDA, Tomáš: *Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 5, s. 883-912.

LEBEDA, Tomáš: *Teorie reálné kvóty, alternativní přístup k měření proporcionality*. Sociologický časopis, 42, 2006, č. 4, s. 657-681.

- LEBEDA, Tomáš: *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha, Karolinum 2008, s. 160 s.
- LEBEDA, Tomáš – LINEK, Lukáš – LYONS, Pat – VLACHOVÁ, Klára et al.: *Voliči a volby 2006*. Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR 2007, 234 s.
- LIJPHART, Arend: *Electoral Systems and Party Systems. A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. Oxford, Oxford University Press, 1994, 209 s.
- MARŠÁK, Jan: *Většinový systém by byl pro ČR dobrým řešením*. Blisty.cz, 17. září 2003, <http://www.blisty.cz/art/15402.html>.
- NOVÁK, Miroslav: *Ideální volební systém neexistuje*. Reflex, 2006, č. 25. (www.reflex.cz).
- NOVÁK, Miroslav: *Volby do Poslanecké sněmovny, vládní nestabilita a perspektivy demokracie v ČR*. Sociologický časopis, XXXII, 1996, č. 4, s. 407-422.
- NOVÁK, Miroslav: *Volby 2006 z hlubšího pohledu*. Revue Politika, 2006, č. 6-7. (www.revuepolitika.cz)
- SARTORI, Giovanni: *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha, SLON 2001, 238 s.
- SARTORI, Giovanni: *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) 2005, 466 s.
- SOKOL, Petr: *Jakou reformu potřebujeme*. CEVROREVUE, 2008, č. 6-7, s. 4.
- ŠANC, David: *Menšinový koaliční kabinet V. Klause 1996-1998: vznik, charakteristika, příčiny pádu*. In: NĚMEC, Jan – ŠŮSTKOVÁ, Markéta (eds.): *III. kongres českých politologů, Olomouc 8. - 10. 9. 2006*. Praha, Olomouc, Česká společnost pro politické vědy 2006, s. 628-641.
- ŠARADÍN, Pavel: *Devadesátá léta dvacátého století*. Deník Referendum, 22. ledna 2010. (www.denikreferendum.cz).
- ŠEDO, Jakub: *Návrhy volební reformy a posun ve volebním inženýrství v České republice*. European Electoral Studies, 4, 2009, č. 1, s. 48-55.
- ŠEDO, Jakub: *Volební právo a klasifikace volebních systémů*. In: CHYTILEK, Roman – ŠEDO, Jakub (eds.): *Volební systémy*. Brno, IIPS 2004, 237 s.
- TAAGEPERA, Rein: *Pro ČR doporučuji poměrný systém v malých vícemandátových obvodech*. CEVROREVUE, 2008, č. 6-7, s. 9.

ABSTRAKT

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá reformou volebního systému pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Diskuze o reformě volebního systému probíhají již více než 10 let a stále nebylo dosaženo celospolečenského konsenzu. Původně na politické scéně probíhala diskuze o výrazném posílení velkých stran, od roku 2006 je však tendence k vyrovnání proporcionality a zároveň bonifikaci vítěze. Kam bude směřovat diskuze po volbách 2010 je otázkou. Tato práce analyzuje hlavní a sekundární proměnné proporčního volebního systému, analyzuje postoje politických stran k reformě volebního systému, zkoumá a analyzuje vládní návrh na reformu volebního systému z roku 2008 a zobrazuje vlastní návrhy autora. Volební systém je obviňován z nemožnosti sestavit stabilní většinovou vládu, autor se v práci pokouší dokázat, že to není platné tvrzení. Při sestavování stabilních většinových vlád je mnohem větším problémem existence „antisystémové“ strany (strany s nulovým koaličním potenciálem) ve stranickém systému a v mnoha případech i animozita mezi hlavními představiteli politických stran (neochota kompromisu, který je v poměrném volebním systému nutností). V závěru autor dochází k přesvědčení, že současný volební systém není ideální, ale účelové změny, které byly prozatím na vládní úrovni navrhovány, nevyřeší hlavní problém – existenci Komunistické strany a blokaci značného počtu mandátů. Nejprve je třeba vypořádat se s existencí Komunistické strany a poté zavést celospolečenskou diskuzi o reformě volebního systému.

Klíčová slova: volební systém, volby, Česká republika, Poslanecké sněmovna

ABSTRACT

This Bachelor's thesis deals with the reform of the electoral system for the House of Deputies of the Parliament of the Czech Republic. Discussions on the reform of the electoral system have been ongoing for more than 10 years and has still not reached consensus. Originally there was some debate on the significant strengthening of the major political parties on the political scene, since 2006 there is a tendency to balance proportionality and give a bonus to the winner at the same time. The question is a direction for the future discussion after the election 2010. This thesis analyzes the main and the secondary variables of the proportional electoral system, it analyzes the attitudes of political parties to reform of the electoral system, it examines and analyzes the government's proposal of the reform of the electoral system (2008) and it displays author's own proposal. The electoral system is being criticised for being unable to form a stable majority government; the author of this thesis is trying to prove that it is not a valid predication. There are much bigger problems in compiling stable majority governments in the party system, the existence of "antisystemic" political party (the political party with a zero coalition potential) and in many cases, the animosity between key representatives of political parties (unwillingness to compromise). In conclusion, the author is convinced that the current electoral system is not perfect, but purpose changes by the actual parties in power will not solve the main problem – the existence of the Communist Party and blocking a large number of seats. First, it is necessary to deal with the existence of the Communist Party and then introduce an all-society discussion on the reform of the electoral system.

Key words: electoral system, elections, Czech Republic, House of Deputies